

PER LA PAU

Núm. 42 - GENER 2025

Diàspores
constructores de
pau

ICIP

SUMARI

Introducció

- Diàspores constructores de pau

Articles centrals

- La participació de la diàspora en la construcció de pau
- La segona i tercera generació, claus en la construcció de pau
- Integrar la diàspora en la construcció de pau a través de les polítiques públiques
- Dia a dia al Líban: Sobreviure a les contínues catàstrofes provocades per l'home
- L'exili sirià: Passar de «Fem alguna cosa» a «Què podem fer?»

Entrevista

- Entrevista amb Zoya Miari, refugiada palestina-ucraïnesa

INTRODUCCIÓ

Diàspores constructores de pau

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

El 2024 s'ha tancat com un dels anys més convulsos i negatius per a la pau al món, amb guerres obertes a Palestina, Ucraïna o el Sudan que han provocat crisis humanitàries sense precedents. El nivell de conflictivitat i intensitat de la violència és tal que el nombre de persones que han hagut de fugir de casa seva s'eleva a 117 milions [1], el triple que fa dotze anys. D'aquestes, 43 milions han cercat protecció en un altre país i, per tant, es consideren refugiades. En el mateix període de temps les sol·licituds d'asil s'han multiplicat per 7 i quasi arriben al 7 milions. Darrera de les xifres hi ha persones i famílies amb vides truncades que inicien un nou camí des de la incertesa, la precarietat, la por i la tristesa.

Aquest volum de desplaçament forçat genera tensions en el països d'acollida, que tenen dificultats per absorbir la població en les condicions i amb els drets que es mereixen. Amb tot, hi ha casos extraordinaris de solidaritat internacional, a tot el món. Cal recordar que el 75% de les persones refugiades han estat acollides per països de renda mitjana o baixa. Però també hi ha una tendència creixent, a escala global, de discursos d'odi cap a les persones migrades i refugiades.

Moltes de les persones expulsades del seu país d'origen ho són pel seu activisme social i polític en contra de règims autoritaris i grups armats. Fugen per salvar la vida. I s'emporten el seu coneixement i el seu compromís pel bé comú. Un capital social fonamental per treballar, des de l'exterior, pel canvi polític al seu país d'origen. Un compromís, una experiència i una tenacitat per reconstruir projectes vitals que també poden aportar en el seu país d'acollida, sempre i quan es donin les oportunitats per fer-ho.

L'increment del nombre de conflictes armats i la multiplicació de diferents formes de violència indiquen la necessitat d'innovar en l'anàlisi i les respostes de construcció de pau. Clarament fan falta nous actors i noves eines per complementar la tasca que realitzen els governs, les Nacions Unides i les organitzacions de la societat civil.

“Les persones expulsades del seu país tenen un capital social i un compromís fonamentals per treballar, des de l'exterior, pel canvi polític”

En aquest sentit, des de l'ICIP creiem que les diàspores tenen un potencial d'acció que no rep el reconeixement necessari. Apliquem una definició flexible del concepte de diàspora, que engloba persones migrades, refugiades i exiliades. Òbviament es tracta de comunitats heterogènies, que fins i tot poden reproduir a l'exterior les faccions i disputes polítiques, ètniques, de classe i de gènere del seu país d'origen. Amb tot, l'element comú és el vincle emocional cap al país d'origen i la condició d'“immigrant” en el país d'acollida. Aquest vincle permet un diàleg en i des de la diversitat, en un context diferent al propi, que pot contribuir a unes noves dinàmiques de relació i de poder amb vocació de transformar els conflictes que han generat la migració, voluntària o forçada.

Conscients d'aquest potencial, des de l'àrea de treball “Memòria, convivència i reconciliació” apostem per visualitzar les aportacions que fan les persones en la diàspora com a constructores de pau, posicionar la seva veu i donar suport a les seves accions.

La construcció de pau és una tasca que engloba una amplíssima varietat d'actuacions per reduir totes les formes de violència[2]. Les actuacions clàssiques de les diàspores compromeses amb els canvis polítics són la sensibilització de l'opinió pública i la documentació i la denúncia de les violacions de drets humans. Des de l'ICIP apostem també pel foment del diàleg, a tots nivells. En primera instància entre els diferents grups en diàspora. Un diàleg per superar prejudicis i guarir ferides, que des de la

memòria sobre els fets traumatitzants en el país d'origen o en el procés migratori permeti establir les bases per una convivència actual i futura. En paral·lel també es fa necessari multiplicar les iniciatives de diàleg entre la població migrada i la població i les institucions d'acollida. Un diàleg horitzontal, des de la dignitat i el reconeixement mutu, que permeti superar barreres institucionals i culturals i crear les condicions perquè les persones migrades puguin aportar a la societat d'acollida el seu coneixement i compromís.

“Entenem les diàspores com un conjunt heterogeni de persones migrades, refugiades i exiliades, amb un vincle emocional i social cap al país d'origen”

La tasca de l'ICIP de suport a les diàspores va rebre un impuls significatiu a partir de l'acord de col·laboració amb la Comissió per a l'Esclarament de la Veritat, la Convivència i la No Repetició de Colòmbia. Durant tres anys (2019-2022) l'ICIP va exercir la Secretaria Tècnica de la Comissió a Europa i va propiciar l'articulació d'un centenar d'organitzacions socials, acadèmiques i institucionals, colombianes i internacionals, en deu països europeus, i la presa de 800 testimonis a víctimes residents a Europa[3].

En paral·lel, des de la línia de treball de “Violències fora de contextos bèl·lics” treballem, sobretot, amb organitzacions compromeses amb la pau i els drets humans a Mèxic i, més recentment, també a Centreamèrica. D'altra banda, arrel de la invasió d'Ucraïna i la guerra contra Palestina hem entrat en contacte amb diàspores d'aquells dos països, així com de Síria i el Líban[4].

A banda del suport a organitzacions socials, l'ICIP aposta també per la documentació i la producció de coneixement. Dins la col·lecció “Eines de pau, seguretat i justícia”, aquest 2025 publicarem la metodologia de treball amb dones migrants de que ha portat a terme l'organització Mujer Diàspora. I recentment hem publicat l'Informe ICIP *Dones i construcció de pau des de la diàspora i l'exili a Europa*, que aborda la relació entre diàspores, conflictes i construcció de pau des d'una perspectiva de gènere. El document

descriu com les diàspores s'han revelat com espais d'empoderament, solidaritat, corresponsabilitat i suport mutu, les quals han facilitat formes organitzatives pròpies.

Ara, amb la publicació d'aquest monogràfic tenim el propòsit d'aprofundir en les identitats diaspòriques, com es conformen i varien amb el pas del temps, i quins marcs normatius les reconeixen, a nivell local, regional i internacional. Alhora, ens volem fixar en les experiències concretes de participació en processos de construcció de pau i amb les vivències quotidianes de persones que s'han vist forçades a abandonar els seus països d'origen a causa de la violència.

“Amb aquest monogràfic volem aprofundir en les identitats diaspòriques, com es conformen i varien amb el pas del temps, i quins marcs normatius les reconeixen, a nivell local, regional i internacional”

En el primer article, Metka Herzog i Lisa Ott de swisspeace analitzen la participació de persones refugiades de Colòmbia i Síria en iniciatives de construcció de pau en el seus països d'origen, a Suïssa i a Alemanya respectivament. L'article posa de manifest com la participació és clau per al reconeixement de les persones a l'exili i per a la seva reparació simbòlica.

Seguidament, el monogràfic es fixa en les segones i terceres generacions en diàspora. Les acadèmiques Bahar Baser (Regne Unit) i Mari Toivanen (Finlàndia) reflexionen sobre com els descendents de les persones refugiades poden heretar traumes del passat i, també, vincular-se al compromís amb la pau. Alhora, l'article constata la necessitat del treball en xarxa i de la col·laboració amb actors locals, per tal que la contribució sigui efectiva.

L'article de Fanny Tittel-Mosser, investigadora de l'International Center for Migration Policy Development, explora diferents polítiques públiques -des de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, passant pel Pla d'Acció de la UE sobre integració i

inclusió per al 2021-2027 i les agendes nacionals de Geòrgia o el Txad- per posar de manifest com els marcs normatius comencen a reconèixer el potencial de les diàspores en les activitats de construcció de la pau.

Després d'aquestes reflexions teòriques, s'inclouen les vivències personals de tres persones que han hagut de migrar a causa de la violència. En primer lloc, l'activista libanesa Carmen Geha, exiliada a Catalunya, ens relata els efectes de la guerra sobre la població civil al Líban i les conseqüències de la migració, no només física, sinó també psicològica i geogràfica. L'autora se centra sobre les dones activistes exiliades que durant anys van lluitar per la llibertat i la igualtat en un país governat per senyors de la guerra: "La migració ens aïlla, ara som un individu, no un col·lectiu", explica. Amb tot, confia en les llavors del consol i la cura, i amb l'esperança de poder treballar per la reconstrucció del país des de la distància.

“Volem donar a conèixer i reconèixer la tasca de les persones migrades, refugiades i exiliades per construir societats més justes i pacífiques”

També ens comparteix l'impacte emocional de la migració l'activista i escriptora siriana Marcell Shehwaro, que reflexiona sobre quina és la millor manera de fer activisme des de l'exili. Des de la seva experiència personal, Shehwaro advoca per mantenir el compromís amb el país d'origen, amb lluites visibles i actives, però sense eclipsar les veus de dins el país. I alhora, defensant, els drets de les persones exiliades en els països d'acollida, en aliances amb els moviments locals.

Per últim, publiquem una entrevista amb Zoya Miari, refugiada palestino-ucraïnesa. Després de fugir de la violència dels camps de refugiats del Líban, primer, i de la guerra d'Ucraïna, després, actualment viu a Suïssa, des d'on ha fundat el projecte "Waves to Home", amb l'objectiu de trencar estereotips i falses narratives associades a la migració, l'exili i el refugi. Amb només 22 anys, Zoya Miari s'ha erigit com a Ambaixadora de Pau de la cimera One Young World.

Aquesta publicació és una nova fita de l'ICIP en donar a conèixer la feina de construcció de pau que fan persones migrades, refugiades i exiliades. Una feina poc coneguda i reconeguda. Els articles -alguns d'ells escrits per víctimes i supervivents- reflecteixen la força i el compromís per construir societats més justes i pacífiques, des de lluites i demandes col·lectives. Us convidem a una lectura acurada, amb els cors oberts i sensibles.

[1] Dades de l'Agència de l'ONU per als Refugiats (ACNUR) sobre nombre de persones refugiades, desplaçades internes i sol·licitants d'asil.

[2] Vegeu la definició sobre la pau inclosa en el Pla estratègic 2024-2028 de la institució.

[3] *El exilio y la Comisión de la Verdad de Colombia. Una experiencia de colaboración inédita*, ICIP y Comisión para el Esclarecimiento de la Verdad, la Convivencia y la No Repetición, 2023.

[4] El 2024 l'ICIP ha organitzat una trobada internacional amb dones activistes de Palestina, Síria i el Líban, en col·laboració amb l'Institut Ramon Llull.

Fotografia

Taller de moviment d'activitat "Cuerpos Gramaticales" amb la diàspora colombiana a Barcelona, 2017. Autora: Ingrid Guyon.

ARTICLES CENTRALS

La participació de la diàspora en la construcció de pau

Metka Herzog i Lisa Ott

swisspeace

Fins fa poc l'enfocament general vers les diàspores era ignorar-les completament o bé veure-les amb recel i escepticisme respecte les seves intencions, el seu poder i la seva capacitat. Actualment, la tendència està canviant cap a considerar que la diàspora té un potencial pacificador, incloent-la en totes les fases de la construcció de la pau, tant per raons normatives com d'utilitat. A partir dels enfocaments inclusius i centrats en les víctimes, els responsables polítics i els actors de la societat civil busquen les comunitats de la diàspora com a col·laboradors en projectes de construcció de la pau; tanmateix, encara es veuen amb recel i depenen de la voluntat dels països d'origen i de la comunitat internacional pel que fa a quin grup de la diàspora s'involucrarà i de quina manera.

Aquest article posa de manifest la participació de la diàspora i els desplaçats interns en les iniciatives de construcció de pau de Síria i Colòmbia, sobre la base de la nostra pròpia experiència i la dels nostres companys de swisspeace i una revisió de la literatura sobre la mobilització de la diàspora i la justícia transicional. A més, analitza els desafiaments i les oportunitats a què s'enfronten els actors de la diàspora a l'hora de dur a terme iniciatives de construcció de pau, destacant la importància de la col·laboració, la inclusivitat i les associacions sostenibles. Globalment, aquest article subratlla la contribució indispensable de les comunitats de la diàspora a la construcció d'una pau sostenible i a llarg termini.

Les raons per les quals «les diàspores són clarament importants per a la construcció de pau al país d'origen» (Shain i Barth, 2003, 45) són alhora morals, per motius de mèrit, i també perquè es consideren un valor afegit en aquest àmbit. Atesa la seva diversa pertinença (Horst, 2018), s'atribueix a la diàspora un coneixement inestimable del context específic del país d'origen i es considera un potencial constructor de ponts per mitjà de les seves xarxes als països d'acollida. No només poden contribuir a la pau amb les seves perspectives, experiències i habilitats úniques, sinó que incloure la diàspora i les seves veus, també com a víctimes i supervivents, en la reconciliació pot ser una contribució al reconeixement i, per tant, una reparació simbòlica. Les crides a una inclusió més gran dels actors locals i la importància del dret a la veritat en el dret internacional creen un espai perquè els desplaçats interns i la diàspora participin en la transformació dels conflictes i els processos de pau. Això té més implicacions a l'hora d'influir en l'interès de les diàspores en el futur del país d'origen en un escenari de reconstrucció posterior al conflicte (Wiebelhaus-Brahm, 2016) i pot contribuir a la cerca de solucions duradores per a la pau i el desplaçament.

“Incloure la diàspora en la reconciliació, les seves veus, perspectives i experiències, també com a víctimes i supervivents, és una contribució al reconeixement i, per tant, és una reparació simbòlica”

Les comunitats de la diàspora, definides aquí per la seva mobilització política, històricament han mantingut forts vincles amb la terra natal i alhora s'han integrat als seus països d'acollida. Sorgeixen per mitjà de la mobilització política dels líders polítics de la diàspora. Com a actors transnacionals, es considera que les diàspores tenen recursos, xarxes i experiències úniques que les fan fonamentals per als processos de construcció de pau a les regions afectades pel conflicte.

Tenint en compte que els constructors de pau i els activistes dels drets humans es troben entre els més propensos a haver de fer front al desplaçament forçat (Peace

Direct, 2022), és fonamental reconèixer el potencial d'actuació i lideratge entre la diàspora. Amb els seus coneixements del context i un interès personal en la construcció de pau, estan ben posicionats per exercir una influència en la situació política del país d'origen. Això es pot fer directament, participant en negociacions de pau o interactuant amb actors polítics i constructors de la pau sobre el terreny, o indirectament mitjançant l'activisme, fent pressió per conscienciar sobre els problemes relacionats amb el conflicte i per mobilitzar suport internacional.

La diplomàcia cultural i les iniciatives de reconciliació són un altre aspecte clau de la construcció de pau de la diàspora, ja que moltes comunitats fan servir l'art, la música i la narració per promoure el diàleg, la curació i la comprensió entre les parts en conflicte (Kalnazarova, 2020). A més, incloure les comunitats de la diàspora que han estat desplaçades pel conflicte en les iniciatives de reconciliació té un paper important en la creació d'un registre exhaustiu i precís dels crims del passat (Koinova i Karabegovic, 2016).

“És fonamental reconèixer el potencial d'acció i lideratge de la diàspora ja que les persones constructores de pau i activistes de drets humans es troben entre les més propenses a haver de fer front al desplaçament forçat”

Aquest article explora les reivindicacions canviants de l'àmbit nacional al global, i se centra en exemples de Síria i Colòmbia, dos països que han experimentat conflictes prolongats i han vist una participació significativa de la diàspora en les iniciatives per construir una pau sostenible. Destaquem la investigació i el compromís de swisspeace amb els sirians desplaçats a Alemanya i els desplaçats interns a Síria com a primer exemple (Mayoraz, 2023) i amb la diàspora colombiana a Suïssa (Beristain, Franco i Ott, Wiesman 2023).

Participació política dels sirians desplaçats

Síria ha viscut un desplaçament massiu, amb milions de sirians que ara viuen com a refugiats o desplaçats interns. Aquesta experiència de desplaçament planteja desafiaments importants per a la seva inclusió en els processos polítics i de construcció de pau. Tot i que l'aixecament sirianès del 2011 va actuar com un factor unificador que va polititzar els sirians a l'estranger, l'escalada del conflicte, amb l'augment de l'etnicització i la radicalització a Síria, també va afectar els patrons de mobilització de la diàspora a Europa (Consell Danès per als Refugiats 2018). La fragmentació política, ètnica i religiosa, i la consegüent desconfiança entre els grups sirians, frenen una organització constructiva, encara més paralyzada pel poder extraterritorial del país d'origen autoritari.

En l'àmbit internacional, la Resolució 2254 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides va convertir la inclusivitat en un dels seus vuit principis rectoris per a una mediació efectiva. La participació del poble sirianès es considera de la màxima importància per determinar el futur del país, fins i tot a l'hora de procurar el retorn segur i voluntari dels refugiats i els desplaçats interns a les seves zones d'origen. Staffan de Mistura, com a enviat especial de les Nacions Unides per a Síria el 2016, va posar en marxa la Sala de Suport a la Societat Civil (CSSR); es tractava de convidar els actors de la societat civil siriana, inclosos els de la diàspora, a compartir les seves opinions amb l'equip de mediació en paral·lel a les negociacions formals (Turkmani i Theros, 2019). Des del primer moment, es va encarregar a swisspeace que facilités la participació de la societat civil en les converses internes de Síria a Ginebra a través de la CSSR. Amb el procés polític de les converses formals en punt mort, aquest mecanisme ha permès que els diferents membres de la societat civil continuïn intercanviant opinions i fent pressió a les parts del conflicte per treballar cap a una solució política dins de la CSSR (Siegfried, 2019).

“Malgrat els obstacles, la diàspora i els desplaçats interns sirians han trobat maneres de participar en la vida civil i política del seu país des de la distància”

No obstant això, fins i tot amb un espai organitzat i institucionalitzat per als actors de la societat civil que es considera que estableix nous estàndards per a la pràctica de la mediació inclusiva (Hellmüller i Zahar, 2018), en la pràctica la societat civil quedava exclosa de contribuir a les decisions operatives (Mayoraz, 2023). La diàspora siriana, especialment les persones que han estat desplaçades pel conflicte, pot no tenir la influència o el pes polític per defensar eficaçment els seus drets i els seus interessos en entorns formals de construcció de pau. La majoria de refugiats i desplaçats interns, que es posicionen contra el govern d'Assad, corren el risc de perdre el seu espai a la societat siriana i no avancen en els debats sobre qüestions vitals com ara els retorns segurs i dignes a Síria.

La funció dels desplaçats com a actors potencials es defineix en gran part pel reconeixement de l'estat d'origen (Toivanen i Baser, 2020), que mostra l'ús instrumentalitzat que fan de les diàspores per a les seves agendes amb la finalitat de controlar les poblacions a l'estranger. Tot i que el govern de Síria algunes vegades ha expressat la voluntat de col·laborar amb els refugiats i fomentar el seu retorn al país, aquesta retòrica sovint s'acompanya de crides a la lleialtat al govern i es pot veure com un intent de reforçar el suport al règim en comptes d'un autèntic interès per incloure els refugiats en els processos de construcció de pau.

Malgrat els obstacles, la diàspora i els desplaçats interns sirians han trobat maneres de participar en la vida civil i política del seu país des de la distància, centrant-se en formes informals de participació. Això inclou proporcionar ajuda humanitària i suport als refugiats (Mayoraz, 2023). Mitjançant la recaptació de fons i la coordinació amb ONG internacionals, han proporcionat aliments, material mèdic i recursos educatius als civils de les regions devastades per la guerra.

La diàspora més jove que va participar en l'aixecament sirianès, en canvi, tendeix a centrar-se en l'activisme i la sensibilització internacional i en el suport als actors de l'oposició (Mayoraz, 2023). Han organitzat protestes, campanyes mediàtiques i iniciatives de pressió per posar de manifest les violacions dels drets humans i pressionar els governs i les organitzacions internacionals perquè actuïn. Per exemple, el suport que han proporcionat als supervivents de la tortura, els advocats de drets humans i els

activistes sirians al Centre Europeu de Drets Constitucionals i Humans (ECCHR) per posar en marxa casos de jurisdicció universal contra membres del govern de Síria com a part dels judicis de Coblença es pot considerar una forma de construcció de pau a través de la justícia. Tot i que els judicis van ser duts a terme per la judicatura alemanya, la diàspora siriana va tenir un paper crucial a l'hora de donar suport al procés legal, va proporcionar proves de les atrocitats comeses pel govern sirianès, experiència i activisme per garantir que es fes justícia a les víctimes de violacions dels drets humans. Per la relativa autonomia de què gaudeixen pel fet d'operar des de l'estranger, la diàspora siriana va poder recopilar informació i declarar, cosa que no seria possible per a la població siriana que havia romàs al país (Cavallaro, 2022).

“Sense un camí clar cap a la pau, els refugiats sirians a Europa han expressat desesperació i impotència i, per tant, s’han decantat cap a l’ajuda humanitària a petita escala”

Atesa la manca de perspectives per a una resolució del conflicte, l'enfocament dels sirians a Alemanya també es va desplaçar cap al suport a la integració dels refugiats a Alemanya (Mayoraz, 2023). Forjar-se una nova vida a Alemanya ha estat una experiència difícil per als refugiats. En primer lloc, pel fet de reviure experiències traumàtiques amb greus conseqüències per a la seva salut física i mental. En segon lloc, la inseguretat i la manca de pau es perpetren a través de l'amenaça contínua a què poden haver de fer front les persones als països de destinació (per dels serveis secrets que controlen les activitats a l'estranger) i la preocupació continuada per les persones que han deixat enrere. En tercer lloc, hi ha incerteses per als sol·licitants d'asil que no han obtingut (encara) la residència legal de llarga durada (Dijkema, Grossenbach i Herzog, 2024). La por de ser retornats a Síria és molt present entre els sirians que hi ha a Alemanya; per tant, el fet de no reconèixer Síria com un espai segur continua sent central pel que fa als objectius d'activisme (Mayoraz, 2023).

És evident que l'etapa del conflicte influeix en la participació de la diàspora (Van Hear i Cohen, 2017). Sense un camí clar cap a la pau, els refugiats sirians a Europa expressaven sentiments de desesperació i impotència i, per tant, s'orientaven cap a l'ajuda humanitària a petita escala i el suport als refugiats. El segon exemple d'aquest article mostrarà com la inclusió de la diàspora en la construcció de la pau pot adoptar diferents formes si s'ha arribat a una pau negociada o a un acord.

Participació de la diàspora colombiana en el tractament del passat i la construcció de la pau

Més de cinc dècades de conflicte armat intern a Colòmbia han fet que 6,8 milions de colombians hagin fugit dins del país (ACNUR, 2024) i més d'un milió, a països veïns: països llatinoamericans, l'Amèrica del Nord, Europa, Austràlia i altres. Com que molts d'ells havien estat políticament actius a Colòmbia, van continuar el seu activisme durant l'exili i quan van arribar als països d'acollida. Així, doncs, les xarxes informals de solidaritat, construcció de pau i d'activistes polítics han existit fora de Colòmbia des de les dècades de 1950 i 1960.

Del 2018 al 2022, la Comissió per a l'Esclarament de la Veritat, la Convivència i la No Repetició (CEV) de Colòmbia, creada a partir de l'Acord de pau de 2016 entre el govern colombià i el grup guerriller FARC-EP, es va convertir en la primera comissió de la veritat del món que va fer de manera sistemàtica una recerca de la veritat extraterritorial a la diàspora.

“La recopilació de més de 2.100 testimonis de la diàspora colombiana destaca l'important paper que poden tenir les poblacions desplaçades a l'hora d'esclarir la veritat i contribuir a la curació i reconciliació d'una nació”

La seva tasca extraterritorial per recollir testimonis de la diàspora colombiana demostra el potencial de la mobilització de la diàspora en els processos per fer front al passat (el que també s'anomena justícia transicional), que són un element essencial d'una construcció de pau sostenible. La recopilació de més de 2.100 testimonis de la diàspora destaca el paper important que poden tenir les poblacions desplaçades a l'hora d'esclarir la veritat sobre les violacions dels drets humans i contribuir al procés de curació i reconciliació d'una nació.

Durant els sis mesos de la fase de preparació, el comissionat Carlos Martín Beristain va rebre l'encàrrec de centrar els esforços en la «Colòmbia fora de Colòmbia», la diàspora colombiana, que té representació gairebé a tots els països del món. A partir dels contactes internacionals previs a la xarxa de la CEV, el comissionat va posar en marxa el procés en més de 24 països viatjant a cadascun d'ells, trucant a diferents portes i creant aliances.

Quan la Comissió va concloure el seu mandat el 2022, el seu informe final tenia un capítol complet titulat «Les veritats de l'exili. La Colòmbia fora de Colòmbia» dedicat a les històries, la resistència i els reptes dels colombians a l'exili. Però, més enllà de la publicació d'un informe escrit, en molts llocs el procés va tenir resultats de més abast: diversos testimonis que van declarar a la CEV en el procés van esmentar que es tractava d'un moment important per experimentar oficialment el reconeixement de la seva tasca, resistència i dolor (Wiesman 2023). També va contribuir a aquest reconeixement la cerimònia pública que la CEV va celebrar a Bogotà per donar visibilitat a les històries i lluites dels exiliats. A més, en molts casos, el procés va contribuir a reforçar la comunicació i la col·laboració entre les víctimes (més enllà de les divisions generades pel conflicte).

“El procés de la Comissió de la Veritat de Colòmbia va ser en gran mesura ascendent, des de les bases a les elits, amb un enfocament innovador, d'aprenentatge sobre la marxa i pas a

pas”

En altres casos, les expectatives no es van acomplir i el procés va provocar frustracions, ja que les xarxes es van debilitar en certa mesura a causa de l'enfocament temporal de la feina en la CEV. Després de la pandèmia de COVID-19 i de la presidència d'Iván Duque, que no va valorar l'acord de pau i no en va prioritzar la implementació, moltes persones es van sentir esgotades i desmotivades durant un temps.

Tot i que va ser la CEV qui va posar en marxa formalment el procés, a Bogotà, l'enfocament innovador, d'aprenentatge sobre la marxa i pas a pas, les diferents realitats dels països d'acollida i les diferents situacions de finançament van implicar que el procés també fos en gran part des de les bases cap a les elits (bottom-up) (Franco i Ott 2023).

Conclusions

Els exemples de participació de la diàspora en les iniciatives de construcció de la pau de Síria i Colòmbia revelen punts en comú i discrepàncies que posen de manifest les complexitats i el potencial que té implicar les poblacions desplaçades en la resolució de conflictes i la mirada del passat.

Les dues iniciatives mostrades, que van començar com accions promogudes per l'ONU o els governs, demostren que encara cal fer feina de manera ascendent, des de les bases cap a les elits (bottom-up). El sentiment de propietat entre els participants va ser fort i no van ser simplement usuaris passius o beneficiaris de la CSSR o de la Comissió de la Veritat (Turkami i Theros, 2019, Franco i Ott 2023). Tots dos processos s'han anat desenvolupant al llarg del temps, amb diferents participants amb una funció activa en el replantejament del disseny. L'arquitectura flexible de la Comissió de la Veritat colombiana va permetre ajustar-se a les diferents realitats dels països d'acollida de la diàspora, mentre que la CSSR va passar de tenir primer la participació predominant de les persones que vivien fora de Síria a ser més inclusiva per a la societat civil de zones controlades pel règim. Amb el sentit de propietat desenvolupat, tots dos processos van

portar a resultats positius en termes de trencament de barreres i transformació de punts de vista conflictius.

“Una perspectiva transnacional que reconegui les persones migrants ofereix una oportunitat per construir societats pacífiques i inclusives en la recerca d’una pau sostenible i duradora per als seus països d’origen i d’acollida”

Quan subratllem la importància de la inclusió en els processos de construcció de pau, les nostres conclusions també mostren que treballar de les bases a les elits implica una lluita per a les persones implicades: estar en desacord i negociar amb altres participants sobre l’estratègia, fer pressió a les elits i fer front a les expectatives que no es compleixen. Els processos de construcció de pau i transformació de conflictes no són lineals i ben definits, sinó que són processos complexos i desordenats. En el transcurs del conflicte, en les diferents etapes d’aplicació dels acords de pau i en diferents situacions polítiques, les prioritats de la diàspora canvien. Segons l’etapa del procés de pau, es necessiten unes activitats o altres perquè la diàspora participi. Al mateix temps, com que les negociacions de pau són processos complexos i no lineals, és difícil tenir una estratègia d’informació clara vers la diàspora per saber on portarà la seva participació. Per tant, és fàcil generar falses expectatives.

La participació de la diàspora també pot ser esgotadora, ja que els refugiats lluiten per integrar-se als seus nous països de residència. Per tant, el nexa pau-migració ens insta a estudiar la construcció de pau en diferents llocs i a través de les fronteres (Krause i Segadlo, 2021), fins i tot als països d’acollida. Reconèixer les experiències que les persones han tingut als seus països d’origen i les que poden tenir als països d’acollida aporta noves narratives i perspectives. Els programes i els projectes de construcció de pau, com les iniciatives de veritat i reconciliació, aprofiten la inclusió de veus transnacionals, ja que poden crear espais per unir les diferents perspectives de les persones que s’han quedat, han estat desplaçades, han fugit o han retornat. Per tant,

una perspectiva transnacional que reconegui les persones migrants, les que es queden i les que retornen com a constructores de pau ofereix una oportunitat per construir societats pacífiques i inclusives en la recerca d'una pau sostenible i duradora per als seus països d'origen i de destinació.

Aquest article és una traducció de l'original, escrit en anglès.

Sobre les autores

Metka Herzog

Coordinadora de recerca de [swisspeace](#), Swiss Peace Foundation, i professora de Ciència Política a la Universitat de Basel (Suïssa). Els seus temes d'interès són les mobilitats altament qualificades, les polítiques de migració i el compromís cívic dels migrants. Màster en Estudis de Desenvolupament Internacional per la Universitat d'Utrecht i doctorada en Polítiques Públiques i Anàlisi de Polítiques per la Universitat de Maastricht (Països Baixos).

Lisa Ott

Responsable del programa [Dealing with the Past](#) de swisspeace. Es va incorporar a swisspeace el 2014 i se centra en la participació de víctimes, arxius i desaparicions forçades en el marc del dret a la veritat. Té un màster i un doctorat sobre desaparició forçada en dret internacional per la Universitat de Lucerna i un certificat de Dret Transnacional per la Universitat de Ginebra (Suïssa).

Anteriorment havia treballat a l'Oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans (OHCHR) de les Nacions Unides a Colòmbia i el Nepal fent seguiment de la situació dels defensors dels drets humans en risc, reparacions i restitució de terres en el context dels processos de pau. També ha treballat amb ONGs de El Salvador sobre drets indígenes i migració.

Fotografia

Taller d'arpilleres de l'activitat "Cuerpos Gramaticales" amb la diàspora colombiana a Barcelona, 2017. Autora: Ingrid Guyon.

ARTICLES CENTRALS

La segona i tercera generació, claus en la construcció de pau

Mari Toivanen i Bahar Baser

Toivanen és Investigadora a la Universitat de Hèlsinki, Finlàndia. Baser és professora a l'Escola de Govern i Afers Internacionals de la Universitat de Durham, Regne Unit

Durant les darreres dècades, la investigació ha mostrat que les diàspores poden tenir un paper important en les iniciatives de construcció de pau. Mitjançant estudis de cas que van d'Irlanda del Nord a Sri Lanka, els acadèmics han argumentat que les diàspores mostren la voluntat d'actuar a través d'enviaments de diners o fent de pont social i cultural entre el seu lloc d'origen i el seu país d'acollida. De fet, les diàspores poden participar en iniciatives de pressió i activisme, i contribuir a la transferència d'habilitats coneixements. Gràcies a les seves àmplies xarxes nacionals i transnacionals, també poden contribuir a les iniciatives de reconciliació i prevenció de conflictes.^[1]

Aquesta tasca per conscienciar sobre l'actuació de les diàspores en els processos de pau i conflicte les ha fet visibles en escenaris de construcció de pau. Els responsables polítics i altres actors han començat a prestar atenció a qüestions relacionades amb la condició de víctima i la justícia mitjançant la inclusió de membres de la diàspora a la seva agenda, de manera pràctica o discursiva. Si bé durant molt temps els estudis sobre construcció de pau han tingut en compte els membres de la diàspora de primera generació que van migrar principalment per causes relacionades amb conflictes s'han tingut en compte, el paper que poden tenir les anomenades segones i terceres generacions s'ha subestimat en gran mesura. Tot i que l'atenció s'ha centrat en l'anomenada primera generació —els migrants que han arribat a un nou país d'acollida—, sembla que els seus fills i nets estan menys interessats en les qüestions

relacionades amb la terra natal dels seus pares. Així, doncs, aquests participen en menys mesura, si és que ho fan, en els àmbits polític i cívic del país dels seus avantpassats.

“Les diàspores poden participar en iniciatives de pressió i activisme, i contribuir a la reconciliació i la prevenció de conflictes gràcies a les àmplies xarxes nacionals i transnacionals”

Els estudis han mostrat que la segona i la tercera generació continuen tenint interès pels esdeveniments del país d'origen dels seus pares. Tanmateix, ho fan en un grau inferior que els seus pares i, de manera significativa, d'una forma diferent.^[2] Els descendents de la primera generació estan integrats en els espais socials que van molt més enllà de l'àmbit polític i nacional dels seus països de naixement. Concretament, això vol dir que estan familiaritzats amb el país dels seus avantpassats a través de les relacions de parentiu existents, a través de narratives i informació dels fets que tenen lloc al país d'origen en els mitjans de comunicació. De vegades, els fills dels migrants poden fins i tot tenir doble ciutadania i estar implicats directament, gràcies a aquesta condició, en els espais polítics i institucionals de la terra natal dels seus progenitors.

Hi ha múltiples factors que afavoreixen les iniciatives de construcció de pau de les diàspores, com ara les xarxes preexistents, els vincles familiars o les estructures associatives a què tenen accés els membres de la segona i la tercera generació a causa de la migració dels seus pares. A més, els membres de la segona generació, sovint més familiaritzats amb els espais i les eines virtuals, poden recórrer a mitjans tecnològics per ser políticament actius en el país d'origen dels seus pares. No és estrany que la segona i, fins a cert punt, la tercera generació també s'identifiquin parcialment amb l'ètnia dels seus pares, alhora que s'identifiquen com a ciutadans del seu país de naixement.

“Durant molt temps els estudis sobre construcció de pau han tingut en compte els membres de la diàspora de primera generació, i s’ha subestimat el paper que poden tenir les segones i terceres generacions”

Els conflictes obliguen la gent a migrar. La formació de diàspores sol produir-se després del desplaçament a causa de la manca de condicions de seguretat per a les persones al país d’origen. Tanmateix, en altres casos, els esdeveniments polítics al país d’origen creen una motivació per a la mobilització política. La primera generació acostuma a liderar la política de la diàspora i forma la majoria de xarxes de la diàspora, que després són heretades o transformades per les generacions posteriors.

Les generacions futures no són immunes als conflictes del lloc d’origen i també es veuen afectades per conflictes en curs o passats de diverses maneres. A través de revivre el passat i de mecanismes d’accés a la postmemòria, alguns membres de les comunitats de la diàspora poden heretar traumes culturals i les ganes d’actuar a favor de la construcció de la pau i la justícia, procurant corregir els errors que van afectar les trajectòries vitals dels seus avantpassats[3]. Poden haver format identitats híbrides i desenvolupat lleialtats a múltiples contextos.

Aquesta posició transnacional implica oportunitats i reptes a l’hora d’involucrar-se en assumptes polítics en contextos tant del país d’acollida com del d’origen. Aquesta transnacionalitat no només configura les experiències viscudes de la segona i la tercera generació, sinó que també es pot observar en les iniciatives de construcció de pau al seu lloc d’origen. Abans d’aprofundir en exemples d’aquestes iniciatives, analitzarem breument els factors que permeten i impedeixen aquestes iniciatives de pau que duen a terme les diàspores.

Factors que configuren la participació transnacional de les diàspores

La política de la diàspora s'ha abordat sovint a través de la relació triàdica entre el país d'origen, el país d'acollida i la diàspora. Segons aquesta visió, un dels principals factors que configuren les possibilitats que tenen les diàspores de mobilitzar-se i participar en els assumptes del lloc d'origen, incloent-hi les iniciatives de construcció de la pau, són les estructures d'oportunitat política i institucional tant del país d'origen com del país d'acollida, que fan referència als drets socials i polítics legals dels membres de la diàspora, incloent-hi els dels seus descendents, les lleis de ciutadania i les polítiques socials.

La diàspora pot participar en els processos polítics del país d'origen mitjançant el vot a distància si manté la seva ciutadania original, i sempre que aquest sigui legalment possible per als antics residents que encara són ciutadans del país. Turquia n'és un exemple. Els membres de la diàspora van poder votar a distància a les eleccions presidencials de 2014 i a les eleccions parlamentàries de 2015. A les eleccions de 2023, els electors de la diàspora turca formaven un electorat de 400.000 persones a França i arribaven a la impressionant xifra d'1,5 milions a Alemanya.

A més, les estructures d'oportunitat discursiva —és a dir, la manera com els membres de la diàspora poden difondre el seu missatge a l'esfera pública i donar forma al discurs públic per obtenir suports— també poden tenir conseqüències a l'hora de configurar les possibilitats dels membres de la diàspora i dels seus descendents de participar en els assumptes polítics de la seva terra ancestral. Un exemple d'això prové de la diàspora kurda a Europa, que va difondre amb èxit el seu missatge a l'espai mediàtic europeu durant l'atac de l'ISIS a la petita ciutat kurda de Kobane, a Síria, durant l'hivern de 2014 i 2015. En particular, la narrativa de les guerrilleres kurdes que lluitaven contra els terroristes de l'ISIS va ser potent i es va utilitzar per fer pressió als governs europeus per tal d'obtenir suport.^[4]

“Hi ha múltiples factors que afavoreixen les iniciatives de construcció de pau de les diàspores, com les xarxes preexistents, els

vincles familiars o les estructures associatives a què tenen accés els membres de la segona i la tercera generació”

Alhora, les relacions bilaterals i diplomàtiques entre el lloc d'origen i el país d'acollida són un factor que configura la participació transnacional dels membres de la diàspora i que fa que aquesta sigui possible o no. Un dels exemples més recents prové de la diàspora russa, especialment dels membres que s'oposen al govern actual. L'espai de participació en l'esfera política de Rússia s'ha vist encara més reduït per l'obstaculització de les relacions diplomàtiques entre Rússia i els països on s'ha format la diàspora russa. S'ha suggerit que té sentit afegir la «comunitat global», és a dir, actors internacionals de diferents contextos, a aquesta relació triàdica entre la terra natal, el país d'acollida i la diàspora.[5] Finalment, la dimensió transnacional també és un aspecte fonamental que cal incloure, ja que l'acció de la diàspora es basa en xarxes, afiliacions, pràctiques i narratives transnacionals, tant preexistents com de nova creació. Les xarxes i associacions transnacionals de la diàspora són un dels factors que poden impulsar significativament la participació en els processos polítics de la terra ancestral o, si no n'hi ha, impedir-la.

La segona i la tercera generació estan més integrades i familiaritzades amb les estructures d'oportunitat política i institucional del seu país de naixement, el país d'acollida per als seus pares. Els seus pares, en canvi, podrien estar més familiaritzats amb les estructures d'oportunitat política i institucional del país d'origen. De la mateixa manera, les iniciatives de construcció de la pau de la segona i la tercera generació poden diferir significativament de les dels seus pares i avis. Per tant, és important no abordar-les des de les mateixes perspectives analítiques. De fet, hi ha el risc de perdre'n alguns aspectes clau, tal com s'analitza a continuació.

L'impacte de les iniciatives de construcció de pau de la segona i la tercera generació

A través de la circulació de la diàspora abordem a la participació transnacional de segona i tercera generació, fins i tot en les iniciatives de construcció de pau. Amb això ens referim a compromisos i accions transnacionals mitjançant les quals els descendents dels migrants pretenen millorar les condicions a la terra d'origen dels seus pares, bé a distància (tant en línia com fora de línia) o *in situ*. Les seves accions poden tenir lloc per mitjans institucionals o no, i incloure fins i tot migracions temporals i visites de curta durada; enviaments econòmics, socials i «polítics» (com ara el vot a distància); accions de pressió; la prestació de suport logístic en temps de crisis polítiques, i l'activisme en línia, com ara blogs, campanyes de conscienciació, etc.

A través de reviure el passat, les persones de les comunitats de la diàspora poden heretar traumes culturals i les ganes d'actuar en favor de la construcció de la pau i la justícia, procurant corregir els errors que van afectar les trajectòries vitals dels seus avantpassats

Especialment durant els processos de pau i les fases posteriors al conflicte, es pot reactivar l'interès dels membres de la diàspora de segona generació en els afers del país d'origen i el seu activisme transnacional es pot fer més visible i sostingut. Els membres inactius de la diàspora, que no participaven activament en la política, podrien preferir fer-ho en moments crítics. En aquests casos, hi ha finestres d'oportunitat perquè aquests membres de la diàspora tinguin influència en els processos de presa de decisions a la seva terra natal i al país d'acollida. Perquè la segona generació pugui contribuir a la construcció de la pau, hem d'entendre que hi ha diversos factors en joc.

En primer lloc, un d'aquests factors és el panorama polític del país d'origen. Si prenem com a exemple la guerra de Rússia a Ucraïna, que ha donat lloc a la formació de nous moviments de diàspora dels dos països, els plantejaments dels estats són molt diferents i estan oberts a la influència de la diàspora en tots dos casos. Si l'atmosfera política és més oberta, els membres de la diàspora de segona generació poden relacionar-se amb els actors del país d'origen implicats en les iniciatives de pau i col·laborar en projectes per a aportar un canvi positiu.

La segona generació té el potencial de contribuir a la societat civil nacional i transnacional, així com de mobilitzar suports per a l'agenda de pau que o bé està arrelada al país d'origen o bé és esperonada per l'activisme transnacional. L'enfocament del lloc d'origen cap a la diàspora, concretament cap a les noves generacions, és crucial en aquests casos. Se'ls accepta com a actors legítims en els processos de construcció de pau? Se'ls margina i se'ls considera espectadors d'aquests processos liderats pels actors del país d'origen, o bé s'accepta la seva actuació i se'ls percep com una veu legítima? Això depèn del tipus de conflicte, del que s'espera de la diàspora i de la influència que aquesta pugui tenir en els processos polítics, entre altres.

“Especialment durant els processos de pau i en el postconflicte es pot reactivar l'interès de les segones generacions pels afers del país d'origen i el seu activisme transnacional es pot fer més visible i sostingut”

En segon lloc, és fonamental la bona disposició de la segona generació per a contribuir al canvi positiu en el país d'origen. Tanmateix, això no és suficient per fer contribucions significatives, ja que de vegades, malgrat la seva voluntat i influència, s'enfronten a dificultats. La construcció de pau sol produir-se durant transicions polítiques que, generalment, estan carregades d'inestabilitat política. La situació del país d'origen pot estar marcada per la tensió, la rivalitat política i la desconfiança. I la desconfiança i les divisions entre diferents grups ètnics, religiosos o socials poden suposar un repte per als esforços de reconciliació. Superar les enemistats històriques i generar confiança és un procés complex i que requereix temps.

Les elits polítiques del lloc d'origen poden percebre les diàspores com una amenaça per a la seguretat o una font d'inestabilitat, com a dissidents o persones que van deixar el país en conflicte; per tant, se'n podria qüestionar la legitimitat durant la transició política. La literatura mostra que les intervencions de la diàspora de vegades no són

ben rebudes per les elits polítiques ni per les persones que s'han quedat al país d'origen.[6] Les persones que es van quedar al país en temps de dificultats podrien qüestionar les intervencions de la diàspora i no considerar les seves accions com a orgàniques per a la societat que van deixar enrere. A més, les percepcions de la diàspora sobre la pau poden diferir de les percepcions locals. Aquest ha estat el cas de Xipre, en què els joves xipriotes de la diàspora i els de l'illa tenen opinions divergents sobre la definició d'un futur pacífic per a Xipre.[7] La segona generació, que no té experiència prèvia del context del país d'origen dels avantpassats, es podria sentir doblement marginada per aquests plantejaments. En alguns casos, les elits polítiques del lloc d'origen poden esgrimir la qüestió de la «doble lleialtat». La lleialtat dels membres de la diàspora de segona generació pel país d'origen dels seus avantpassats es pot qüestionar, ja que estan integrats en els contextos del país de residència i també del d'origen. També hi podria haver barreres legals i polítiques que entorpeixin les accions de les segones generacions. En alguns casos, pot ser que no tinguin la ciutadania del país d'origen dels seus pares o bé que no tinguin dret a votar o a presentar-se a les eleccions.

“Quan l’entorn polític és més obert, la diàspora de segona generació pot comprometre’s amb els actors del país d’origen implicats en iniciatives de construcció de pau i col·laborar en projectes per a un canvi positiu”

En tercer lloc, la capacitat de la segona generació de participar en processos de pau, convivència i diàleg pot estar marcada pel panorama polític del país d'acollida. La literatura existent mostra que les diàspores no són homogènies i poden reproduir les dinàmiques polítiques i les divisions ètniques/religioses/ideològiques del país d'origen als seus nous països d'acollida. Aquestes fragmentacions també es poden veure transformades per factors espacials i temporals en l'espai transnacional, i es podrien produir noves divisions als països de residència. Als membres de la segona generació interessats en la política els podria resultar difícil alinear-se amb les organitzacions de

la diàspora, ja que de vegades no troben sentit a aquestes divisions. En altres casos, els estudis mostren que les decisions dels pares influeixen molt i que es decanten cap a les orientacions polítiques i els patrons de mobilització dels seus avantpassats.[8]

Finalment, a més d'aquests factors inherents, resulta essencial com el país d'acollida acull la participació de la diàspora en la política del país d'origen. En alguns casos, són els actors governamentals del país d'acollida que fomenten els compromisos transnacionals. Veiem iniciatives en què els partits polítics, els laboratoris d'idees i les organitzacions de la societat civil del país d'origen organitzen tallers i conferències per animar la diàspora a fer de pont entre els dos contextos i afavorir un canvi positiu. En altres casos, en què s'ha criminalitzat i estigmatitzat una de les parts del conflicte, observem que aquestes etiquetes o bé dissuadeixen la participació de la segona generació o bé eviten que tinguin debats oberts sobre els conceptes mateixos de pau i reconciliació.

La participació del jovent de la diàspora en moviments com els LTTE (Tigres d'Alliberament de Tamil Eelam) i el PKK (Partit dels Treballadors del Kurdistan), fins i tot en temps d'iniciatives de construcció de pau, ha provocat disturbis entre els joves tàmls i kurds als seus països de naixement, com ara Canadà, França o Alemanya, ja que aquests grups van ser criminalitzats i designats com a organitzacions terroristes per organismes internacionals.[9]

Construcció de pau transnacional de la segona i la tercera generació

La participació transnacional de la segona i la tercera generació en les iniciatives de construcció de pau només es produeix en alguns casos. El país d'origen ha de tenir un escenari polític i social obert a la participació, i la classe política i les poblacions locals han d'acceptar les intervencions de la diàspora com a legítimes. A més, els membres de la diàspora de segona i tercera generació han de trobar canals per fer aquestes intervencions. Les divisions dins de la diàspora i l'estigmatització del seu moviment polític o dels grups ètnics/religiosos/ideològics, no només al país d'origen sinó també al país d'acollida, poden posar traves als esforços de participació.

Així mateix, la manca d'iniciatives institucionals inherents a la diàspora o al país d'origen poden fer més difícil que la segona i la tercera generació tinguin un impacte significatiu en aquests processos. L'activisme transnacional pot aportar certa visibilitat i mostrar suport a la construcció de pau. El lideratge de la diàspora i unes xarxes sostingudes i àmplies amb els actors del lloc d'origen esdevenen crucials perquè la diàspora tingui una participació continuada cap a un canvi positiu. Crear confiança i teixir aquestes relacions requereix una inversió a llarg termini per part de les diàspores, tant en els contextos dels països d'origen com d'acollida.

“Les diàspores no poden contribuir a la construcció de pau en el país d'origen sense col·laborar amb els actors locals”

Els conflictes armats o els enfrontaments violents entre grups de la diàspora són pocs freqüents però en tenim alguns exemples. Els recents xocs violents entre musulmans i hindús a Leicester (Regne Unit) no es poden interpretar de manera separada de la política índia i de la retòrica dels polítics del lloc d'origen cap a cada grup. De manera semblant, l'escalada dels conflictes al país d'origen pot provocar enfrontaments violents a la diàspora, com ha demostrat el recent exemple de l'Alt Karabakh. Els joves de la diàspora armènia, turca i àzeri es van atacar entre ells en actes de protesta a França i als Estats Units.

Les diàspores poden no ser actors a la taula de negociació ni encapçalar les iniciatives de construcció de pau al seu lloc d'origen, i l'enfocament tradicional de la gestió o la resolució de conflictes pot considerar que la seva funció és mínima. Tanmateix, les diàspores tenen molt per oferir si considerem la construcció de pau des d'una òptica de transformació del conflicte. La participació de la diàspora pot adoptar moltes formes diferents i és un procés a llarg termini. L'activisme transnacional que inclou la defensa, la recerca de justícia i la mobilització per qüestions com els drets humans contribueix a crear consciència al país i a l'estranger i demostra la voluntat de portar pau i justícia.

Les diàspores no poden contribuir a la construcció de pau al lloc d'origen sense col·laborar amb els actors locals. No obstant això, és essencial subratllar que les iniciatives de construcció de pau no s'han de limitar a les fronteres del lloc d'origen. En l'era de les diàspores observem que les dinàmiques de conflicte es recreen a l'espai transnacional i que les tensions entre grups «rivals» es transporten o es continuen (re)produint en el context del país d'origen. Per tant, les iniciatives de construcció de pau s'han de transnacionalitzar per tal d'abordar també les reivindicacions dels grups de la diàspora. Finalment, suggerim que el jovent de la diàspora també pot contribuir a un canvi positiu en els escenaris diaspòrics i abordar les dinàmiques de conflicte. Les iniciatives de construcció de pau en l'època contemporània no poden ser un intercanvi unidireccional entre diàspores i països d'origen; també s'han de comprendre des d'una òptica transnacional.

[1] Vegeu estudis de Bush (2008), Orjuela (2008) i Cochrane i col·laboradors (2009).

[2] Vegeu estudis de Hess i Korf (2014), Baser (2015), Karabegović (2018), Toivanen i Baser (2020) i Toivanen (2021).

[3] Vegeu els estudis de Karabegović (2018), Müller-Suleymanova (2023) i Baser i Toivanen (2024).

[4] Vegeu Toivanen (2021).

[5] Vegeu l'estudi de Birka (2022).

[6] Vegeu Baser i Toivanen (2019) i Galipo (2018).

[7] Vegeu l'estudi de Dizdaroğlu (2023).

[8] Vegeu l'estudi de Toivanen (2021) i Baser (2015).

[9] Vegeu els estudis de Hess i Korf (2014) i Toivanen (2021).

Aquest article és una traducció de l'original, escrit en anglès.

Sobre les autores

Mari Toivanen

Investigadora a l'Acadèmia de Recerca de Finlàndia de la Universitat de Hèlsinki (2020-2025). Ha portat a terme investigacions sobre les diàspores, transnacionalisme, identitat, segones generacions i mobilitat laboral. Ha publicat a *Ethnic and Racial Studies*, *Ethnicities*, *Social Inclusion*, el *Journal of Genocide Research* i el *Nordic Journal of Migration Research*. La monografia *The Kobane Generation: Kurdish Diaspora Mobilising in France* ha estat premiada i publicada el 2021.

Bahar Baser

Professora de Ciència Política i Relacions Internacionals a l'Escola de Govern i Afers Internacionals de la Universitat de Durham, al Regne Unit. Anteriorment, va ser professora associada al Centre de Confiança, Pau i Relacions Socials de la Universitat de Coventry, on va dirigir el "Peacebuilding and Conflict Transformation Research Group". És experta en estudis de diàspora, construcció de pau i transformació de conflictes, amb un enfocament regional al Pròxim Orient.

Fotografia

Juana Sánchez, exiliada colombiana a Barcelona, protagonista del documental [Para volverte a ver](#), produït per l'ICIP i Mandorla Films. Autor: ICIP.

ARTICLES CENTRALS

Integrar la diàspora en la construcció de pau a través de les polítiques públiques

Fanny Tittel-Mosser

Responsable de Recerca i Gestió del Coneixement a l'International Center for Migration Policy Development (ICMPD/EUDiF)

El concepte de participació de la diàspora en la reforma política, la construcció de la pau i la reconciliació és un fenomen dinàmic de múltiples facetes que en els últims anys està rebent cada cop més atenció. Les diàspores, caracteritzades pels seus vincles transnacionals, tenen un capital polític significatiu que es pot aprofitar per aconseguir un canvi positiu tant als països d'acollida com als d'origen. En lloc de percebre les diàspores com a amenaces, és essencial reconèixer el seu potencial com a contribuents actius a les iniciatives de pau i desenvolupament a fi d'aprofitar els recursos i les perspectives úniques que tenen.

Les diàspores són els principals contribuents als seus països d'origen, no només pel que fa al suport financer, sinó també quant a compromís polític i social. La seva implicació en les activitats de desenvolupament i resposta humanitària s'ha documentat àmpliament,^[1] i s'aprecia que tenen un impacte global creixent. L'aparició del nexa humanitari-desenvolupament-pau destaca la naturalesa interconnectada de l'ajuda humanitària, els programes de desenvolupament i les iniciatives de construcció de la pau. Això emfasitza la necessitat d'utilitzar enfocaments coherents per tractar la vulnerabilitat durant les crisis i posteriorment. Tot i que el paper de la diàspora com a actor humanitari ha rebut més reconeixement en els últims anys, és necessari continuar explorant les seves aportacions a les iniciatives de construcció de la pau i reconstrucció.

La diàspora pot tenir diverses funcions tant en el context del país d'acollida com en el d'origen. Entendre l'heterogeneïtat dins les comunitats de la diàspora i entre elles, així com la dinàmica generacional de l'activisme de la diàspora, és essencial per avaluar-ne l'impacte de manera integral. A més, hi ha factors com ara l'accés als drets polítics, el nivell d'integració i el reconeixement del seu potencial que afecten la capacitat per influir en els mecanismes de creació de polítiques i en els processos de pau.

“En lloc de veure les diàspores com una amenaça, és essencial reconèixer el seu potencial en les iniciatives de pau i desenvolupament a fi d'aprofitar-ne'n els recursos i perspectives”

Per aprofitar eficaçment el potencial de les diàspores en la construcció de la pau i la reconciliació, cal establir uns marcs de treball que en facilitin la participació positiva. I per això és essencial abordar reptes com ara la inclusivitat en les comunitats de la diàspora i mantenir la neutralitat. En aquest sentit, la neutralitat fa referència a la necessitat de trobar un terreny comú i evitar conflictes interns de la comunitat de la diàspora. Consisteix a crear un espai on tothom se senti convidat a participar, independentment de les inclinacions polítiques o les opinions que tingui sobre un tema polèmic concret. Això es pot aconseguir, per exemple, evitant participar en la política del país d'origen o fomentant debats oberts sobre diversos temes i, alhora, mantenint un entorn respectuós en què les persones puguin estar en desacord sense recórrer a l'hostilitat.

Mitjançant la creació d'entorns de col·laboració i marcs polítics integrals, es poden empoderar les diàspores per promoure la participació en els processos de desenvolupament i, en última instància, aconseguir que facin aportacions a la pau i la prosperitat sostenibles a escala mundial. En aquest article analitzarem quins marcs de polítiques i iniciatives hi ha per donar suport a la participació de la diàspora i la construcció de la pau, i proposarem recomanacions per tancar les bretxes existents.

Marc polític per a la participació de la diàspora en la construcció de pau

El paper de les comunitats de la diàspora en les iniciatives de construcció de pau s'ha reconegut en diversos àmbits de la creació de polítiques, que van des d'iniciatives globals fins a locals. El món s'enfronta a reptes complexos relacionats amb els conflictes i el desenvolupament sostenible, o sigui que aprofitar el potencial de les diàspores s'ha convertit en una estratègia crucial per fomentar la pau, la resiliència i el desenvolupament inclusiu. Els marcs polítics comencen a reconèixer el potencial de les diàspores en les activitats de construcció de la pau. Aquesta secció explora els marcs polítics en evolució en l'àmbit mundial, de la Unió Europea (UE) i regional, i destaca la importància de reconèixer i implicar les comunitats de la diàspora en les iniciatives de construcció de la pau.

En l'àmbit mundial, l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, adoptada per l'ONU el 2015, representa un pas endavant significatiu. Aquest marc posa èmfasi en un enfocament holístic per acabar amb la pobresa i fer que el món segueixi un camí sostenible vers la prosperitat, la pau i la justícia social. L'ODS 16 se centra específicament en aconseguir «pau, justícia i institucions sòlides», i reconeix el paper crucial d'aquests elements a l'hora de fomentar un futur sostenible. Malauradament, tot i que l'ODS 16 reconeix la interconnexió entre la construcció de la pau i el desenvolupament sostenible, no reconeix explícitament el potencial de la diàspora en aquestes iniciatives. Aquest reconeixement tampoc és present a la Nova Agenda per la Pau de 2023. Paral·lelament, el Pacte Mundial per a una Migració Segura, Ordenada i Regular subratlla la importància de la participació de la diàspora per aconseguir el desenvolupament sostenible i fomentar la pau.

“L'Objectiu 19 de l'Agenda 2030 subratlla el paper que poden tenir les persones migrants i la diàspora en els processos de pau i reconciliació als seus països d'origen, especialment les dones”

L'Objectiu 19 subratlla el paper que els migrants i la diàspora poden tenir en els processos de pau i reconciliació als seus països d'origen, especialment el de les dones en la construcció de la pau. Reclama polítiques que permetin que les dones migrants i de la diàspora participin plenament en la societat, fins i tot en la presa de decisions polítiques, la construcció de la pau i el diàleg comunitari als països d'origen, de trànsit i de destinació, i també reclama la creació d'espais públics segurs perquè puguin fer-ho. Aquest objectiu reconeix les àmplies xarxes socials i econòmiques de la diàspora que es poden aprofitar per donar resposta a desastres i, així, facilitar la canalització de recursos crítics en temps de crisi. A més, la seva familiaritat amb la cultura del seu país d'origen resulta inestimable per desenvolupar solucions a llarg termini que tractin les causes fonamentals dels conflictes i promoguin la recuperació sostenible.

Les diàspores també poden fomentar l'intercanvi cultural i la comprensió entre les seves comunitats al país d'acollida i al país d'origen, i ajudar les generacions joves a redescobrir la seva història des d'una perspectiva diferent de l'experiència personal dels seus pares (vegeu l'exemple de Ruanda).

En l'àmbit de la Unió Europea, el Nou Consens Europeu sobre Desenvolupament, aprovat el 2017, reflecteix els temes clau de l'Agenda 2030 i reconeix explícitament la diàspora com un dels actors principals en els processos de desenvolupament. Organitzat al voltant de les «cinc P» (persones, planeta, prosperitat, pau i col·laboració), el consens reconeix la diversitat de capital que aporta la diàspora. Aquest document subratlla la necessitat de col·laborar i establir associacions per aprofitar el potencial de la diàspora per al desenvolupament sostenible, que inclou inherentment iniciatives de construcció de la pau. En línia amb l'Agenda 2030, la UE s'ha compromès a promoure la pau, la prosperitat i la justícia social arreu del món. A més, la UE posa èmfasi en el paper de les dones i les noies com a agents clau del desenvolupament i el canvi, i destaca les aportacions que fan a la construcció de la pau, la resolució de conflictes i la resposta humanitària.

Així mateix, el Consell d'Europa (CE) subratlla la importància de la participació de la diàspora en els processos de construcció de la pau i de l'estat. Els grups de la diàspora són reconeguts com a actors transnacionals que contribueixen a construir i reforçar la pau, el desenvolupament, el comerç, els drets humans i els intercanvis culturals.

No obstant això, el potencial dels membres de la diàspora en els processos de construcció de l'estat sovint se subestima o es passa per alt, i això causa una manca de recopilació sistemàtica d'informació i avaluació de les activitats de la diàspora. La Xarxa Parlamentària del CE sobre Polítiques de la Diàspora recomana mesures destinades a reforçar el potencial de la implicació de la diàspora en els processos de construcció de l'estat. Aquestes mesures inclouen la participació activa en la vida política, cultural i social tant als països d'acollida com als d'origen. Millorant la implicació de la diàspora en la construcció de l'estat, els responsables polítics poden aprofitar la seva experiència i les seves xarxes per fomentar la pau, l'estabilitat i el desenvolupament inclusiu.

“El món s'enfronta a reptes complexos relacionats amb els conflictes i el desenvolupament sostenible; aprofitar el potencial de les diàspores és una estratègia crucial per fomentar la pau, la resiliència i el desenvolupament inclusiu”

Més enllà de l'àmbit mundial i l'uropeu, organitzacions regionals com el Sistema de la Integració Centreamericana (SICA), la Commonwealth, la Comunitat pel Desenvolupament de l'Àfrica del Sud (SADC) i l'Autoritat Intergovernamental per al Desenvolupament (IGAD) també han destacat la importància de la participació de la diàspora en la construcció de la pau i el desenvolupament. Per exemple, el SICA promou la integració regional per aconseguir la pau, la llibertat, la democràcia i el desenvolupament a l'Amèrica Central. De la mateixa manera, la Commonwealth té com a objectiu promoure el desenvolupament, la democràcia i la pau entre els seus 54 estats membres. La SADC se centra en el creixement econòmic sostenible, el bon govern i la pau i la seguretat duradores entre els seus 15 estats membres del sud d'Àfrica.

La importància de la integració i l'accés als drets polítics per als membres de la diàspora

La integració i l'accés als drets polítics són aspectes fonamentals per fomentar societats inclusives i garantir la plena participació dels membres de la diàspora als seus països de residència, però també als països d'origen. Aquesta secció aprofundeix en aquesta qüestió tot destacant els marcs polítics i les iniciatives pensades per facilitar-ne la inclusió i la participació.

El Pla d'acció de la UE sobre integració i inclusió per al 2021-2027 descriu un marc sòlid per millorar les polítiques d'integració a tots els estats membres. Aquest pla té com a objectiu contribuir a una agenda d'inclusió social més àmplia basant-se en estratègies d'educació, cultura, ocupació, no discriminació i igualtat. Mitjançant la col·laboració estreta amb els estats membres, les autoritats locals, les organitzacions de la societat civil i altres parts interessades, la UE busca reforçar les iniciatives d'integració i promoure la participació activa dels migrants i la diàspora en la societat.

La UE posa èmfasi en el paper que tenen les organitzacions de la societat civil, les institucions educatives, els empresaris i altres parts interessades en l'assoliment de polítiques integrals d'integració. Construir aliances sòlides és crucial per millorar el procés d'integració, i la UE dona suport activament a la societat civil a través de consultes i diàlegs periòdics. L'augment de les oportunitats de finançament de la UE gràcies al marc financer plurianual incentiva encara més els estats membres a involucrar diverses parts interessades (incloses les organitzacions de la diàspora) en el disseny i la implantació de programes d'integració.

L'objectiu 19 del Pacte Mundial per a la Migració, esmentat anteriorment, també subratlla la necessitat de facilitar la participació política i la implicació de la diàspora als seus països d'origen i de residència com a característica essencial per garantir que les seves veus siguin escoltades i els seus interessos representats. Això inclou la participació en processos de pau i reconciliació, la participació en eleccions i la contribució a reformes polítiques. Establir registres de vot per a ciutadans que viuen a l'estranger i oferir oportunitats de representació parlamentària són passos crítics

perquè la diàspora pugui exercir els seus drets polítics de manera efectiva i contribueixi al procés democràtic.

“La integració i l'accés als drets polítics són aspectes fonamentals per fomentar societats inclusives i garantir la plena participació dels membres de la diàspora als seus països de residència i d'origen”

Tot i que molts països permeten votar des de l'estranger i tenir doble ciutadania, els països afectats per conflictes poden ser més cautelosos a l'hora de concedir aquests drets per evitar la «interferència» de la diàspora en la política interna. Els reptes per generar confiança després de dècades de guerres civils i conflictes polítics, la burocràcia i la resistència al canvi (a causa de la inflexibilitat i/o la capacitat limitada) sovint han impedit la implementació d'iniciatives participatives. A Colòmbia, per exemple, la participació de la diàspora s'enfronta a reptes derivats de dècades de conflictes i divisions polítiques. Malgrat les iniciatives per formar associacions i participar en l'acció col·lectiva, els problemes de confiança i les dinàmiques fragmentades de la diàspora dificulten la participació efectiva. Els tràmits i els obstacles burocràtics compliquen encara més les iniciatives de la diàspora, i destaquen la necessitat de disposar de mecanismes optimitzats per facilitar la participació.

No obstant això, aquests intents existeixen i tenen diversos nivells d'assoliments. A la secció següent veurem exemples concrets d'iniciatives nacionals posades en marxa per intentar millorar la participació política de la diàspora amb l'objectiu de donar suport a la construcció de la pau.

Tendències en països en conflicte i polítiques nacionals

En la cerca del desenvolupament sostenible i la construcció de la pau, els països que s'enfronten a situacions de conflicte i postconflicte poden adoptar polítiques i marcs específics per aprofitar el potencial de les seves comunitats de la diàspora. Aquesta secció explora les tendències actuals en els països en conflicte i les seves polítiques nacionals, i destaca les iniciatives que intenten aprofitar la participació de la diàspora en el desenvolupament i la reconciliació. Els exemples proposats procedeixen del [mapatge global de l'EUDiF sobre la participació de la diàspora](#) i altres articles de recerca produïts en el marc del projecte. Els exemples següents mostren que els governs han concedit oficialment un paper de construcció de la pau a la seva diàspora incloent-la en les seves polítiques nacionals.

Tant Geòrgia com el Txad reconeixen la importància de la integració de la diàspora en el país d'acollida a les agendes nacionals de desenvolupament respectives. El Pla nacional de desenvolupament del Txad fa èmfasi en la promoció de la integració de la diàspora com a objectiu estratègic, la qual cosa reflecteix un compromís més ampli amb el govern i la construcció de la pau. De la mateixa manera, l'estratègia migratòria de Geòrgia dona prioritat a crear un entorn inclusiu per a la diàspora, aprofitar les seves aportacions per al desenvolupament socioeconòmic i, en particular, facilitar la convivència pacífica de diverses religions, i grups culturals i ètnics. Això reflecteix els reptes actuals de tots dos països, vinculats a les divisions polítiques i la inestabilitat.

“Tot i que molts països permeten votar des de l'estranger i tenir doble ciutadania, els països afectats per conflictes poden ser més cautelosos a l'hora de concedir aquests drets per evitar la «interferència» de la diàspora en la política interna”

Etiòpia i Kenya han desenvolupat marcs de polítiques integrals per implicar les seves comunitats de la diàspora en les iniciatives nacionals de desenvolupament i construcció de la pau. La Banya d'Àfrica és una de les regions més afectades per

conflictes de tot el món, i cada país d'aquesta regió ha experimentat turbulències polítiques durant dècades. La política de diàspora d'Etiòpia se centra a reforçar les relacions entre els ciutadans que viuen a l'estranger i fomentar l'activisme en favor del desenvolupament nacional. També té com a objectiu reforçar la participació en el procés de democratització i construcció de la pau per aconseguir beneficis individuals i nacionals, crear un entorn propici per al desenvolupament conjunt i defensar els drets i interessos de la diàspora a l'estranger. La política exterior de Kenya fa èmfasi en la diplomàcia de la diàspora, i reconeix les diverses habilitats i experiències dels kenyans que viuen a l'estranger com a actius valuosos per a la transformació nacional. El Tercer Pla a mitjà termini de Kenya subratlla la importància de l'aportació de la diàspora a la seguretat, la construcció de la pau i la resolució de conflictes.

Les polítiques i els marcs relacionats amb la participació de la diàspora de Ruanda s'han desenvolupat partint del seu passat conflictiu. Aspiren a mantenir la pau i la reconciliació, i també a aprofitar les diverses formes de capital de la diàspora. L'objectiu és promoure la cohesió, com es pot veure, per exemple, a l'Estratègia nacional per a la transformació 2017-2024 i a la Política de la diàspora de Ruanda (2009). El govern de Ruanda ha implicat activament la seva comunitat de la diàspora, i ha reconegut el paper que ha tingut en la reconstrucció de la nació després del conflicte. Per tal que la diàspora pugui assumir aquest paper, l'estratègia Visió 2020 de Ruanda inclou mesures com ara facilitar el dret a recuperar la ciutadania, que és clau per donar ple accés a la participació política a la diàspora. No obstant això, continuen existint certes tensions subjacents relacionades amb les divisions ètniques històriques que afecten les iniciatives de construcció de la pau.

A Somàlia és interessant observar que l'últim Pla nacional de desenvolupament (2020-2024) va passar d'atorgar un paper clar a la diàspora pel que fa a habilitar la pau i la seguretat a entendre el nexa humanitari-desenvolupament i el paper de la diàspora en temps de crisi. Aquests rols canviants segueixen l'evolució al país del procés de creació de la pau i les prioritats que hi estan relacionades.

“La diàspora pot tenir diverses funcions tant en el país d’acollida com d’origen. Entendre l’heterogeneïtat i la dinàmica generacional de l’activisme de la diàspora és essencial per avaluar-ne l’impacte de manera integral”

Per altra banda, la diàspora del Líban té un paper important en el suport al país enmig dels reptes sociopolítics. Això es pot vincular amb la política libanesa de «concordia» amb la diàspora. Tot i que encara no hi ha un suport legislatiu adequat, l’enfocament de la «concordia» es pot traduir en el suport del govern a les xarxes i organitzacions de la diàspora de totes les religions i ètnies. Entre altres coses, motiva els seus expatriats a exercir els seus drets democràtics. En conseqüència, la diàspora, especialment durant els períodes de disturbis civils, demostra un gran sentit de solidaritat i compromís per resoldre els problemes sistèmics del Líban. Mitjançant protestes pacífiques, iniciatives de recaptació de fons i campanyes d’activisme, la diàspora amplifica les veus per aconseguir el canvi i contribueix als moviments de base a favor de la reforma.

No obstant això, fins i tot quan hi ha disposicions favorables a la participació de la diàspora, continua havent-hi reptes en determinats contextos. Per exemple, al Sudan el conflicte pertorba els ambiciosos projectes de desenvolupament que busquen resoldre reptes crítics de l’assistència sanitària. Malgrat les iniciatives per col·laborar amb socis internacionals i comunitats de la diàspora, els conflictes i la inestabilitat política bloquegen iniciatives com ara la capacitació dels professionals de la salut. La naturalesa recurrent del conflicte impedeix el desenvolupament sostenible, i això destaca la necessitat de tenir estratègies de construcció de la pau a llarg termini.

La diàspora com a constructora de pau: pràctiques prometedores

En l’àmbit de la participació de la diàspora i la construcció de la pau, destaquen diverses pràctiques i iniciatives prometedores que mostren les diverses maneres en què les comunitats de la diàspora contribueixen a la resolució de conflictes, la reconciliació i el desenvolupament sostenible.

Un exemple notable és la Conferència sobre la participació de la diàspora en el desenvolupament, la reconciliació i la pau sostenible després de la guerra a Sri Lanka. Aquesta conferència, organitzada pel Centre d'Anàlisi de la Pobresa (CEPA), va aprofundir les complexitats de la participació de la diàspora a Sri Lanka després de la guerra. Va destacar la naturalesa multifacètica de les identitats de la diàspora i les seves aportacions més enllà de les narratives tradicionals, i va destacar la necessitat d'utilitzar enfocaments amb matisos per aconseguir que la diàspora participi en les iniciatives de pau i desenvolupament. També a Sri Lanka, International Alert col·labora amb la societat civil, les empreses locals, els donants i les entitats governamentals per fomentar iniciatives de construcció de la pau inclusives. Facilita el diàleg, dona suport als joves polítics per a la defensa de la pau i promou el paper positiu de la diàspora en els processos de reconciliació, tant a les comunitats a l'estranger com a Sri Lanka.

“Els marcs polítics a escala mundial, regional i nacional destaquen la importància de la participació de la diàspora i ofereixen vies de col·laboració, mobilització de recursos i construcció de capacitats”

A més, les iniciatives de base com la conferència internacional de la Global Somali Diaspora proporcionen plataformes perquè les comunitats de la diàspora es reunixin, intercanviïn idees i contribueixin a les iniciatives de construcció de la pau. Aquesta conferència reuneix delegats somalis de tot el món, i així fomenta la col·laboració, l'intercanvi de coneixements i l'acció col·lectiva per aconseguir el creixement econòmic i la pau sostenible.

En l'àmbit de la resposta humanitària i la construcció de la pau, iniciatives com DIASPEACE demostren el potencial de les xarxes de la diàspora en situacions de crisi. Aquest projecte finançat per la UE va estudiar les activitats polítiques de les organitzacions de la diàspora somali, etiop i eritrea a Europa, i aporta informació sobre les seves aportacions a la resolució de conflictes i les iniciatives humanitàries. Un altre

exemple és el Sudan: els membres de la diàspora que han respost han tingut un paper crucial a l'hora de donar suport mitjançant l'activisme als mitjans de comunicació, la recaptació de fons i les accions de voluntariat a distància per fer front a diversos reptes, com ara la pandèmia de COVID-19.

Finalment, volem destacar especialment el paper tan important que tenen les dones i els joves en la construcció de la pau. Projectes com Peace Therapist són un exemple de les maneres innovadores en què els membres de la diàspora juvenil aprofiten la tecnologia i l'experiència per proporcionar suport psicosocial a les poblacions vulnerables. Fundat per un equip de joves refugiats, Peace Therapist ofereix sessions de teràpia en línia en diversos idiomes per atendre els refugiats traumatitzats per la guerra i els desastres naturals. A través d'aquestes iniciatives, les comunitats de la diàspora aprofiten les seves habilitats i els seus recursos per fer front als reptes de salut mental i fomentar la resiliència entre les poblacions afectades.

De la mateixa manera, Mujer Diàspora, una organització de la diàspora fundada per dones de diversos orígens i que té l'origen en la Comissió de la Veritat, la Memòria i la Reconciliació de les Dones Colombianes a la Diàspora, ofereix un espai específic perquè les dones participin en la curació psicosocial, iniciatives de reconciliació i l'activisme. Amb centres a Londres, Barcelona i altres ciutats, l'organització tracta l'exclusió de les veus i les experiències de les dones en els processos de pau, i amb això contribueix a aconseguir una recuperació i un empoderament social més grans.

“Reconèixer el paper de les comunitats de la diàspora en la construcció de pau és essencial per aconseguir un desenvolupament sostenible i fomentar societats resilents arreu del món”

En general, aquests exemples subratllen la importància de reconèixer i aprofitar els diversos talents, les experiències i les xarxes de les comunitats de la diàspora per avançar en la construcció de la pau, la reconciliació i les iniciatives de

desenvolupament sostenible arreu del món.

Conclusions

Reconèixer el paper vital de les comunitats de la diàspora en la construcció de la pau és essencial per aconseguir un desenvolupament sostenible i fomentar societats resilients arreu del món. Els marcs polítics a escala mundial, de la UE, regional i nacional subratllen la importància de la participació de la diàspora, i ofereixen vies de col·laboració, mobilització de recursos i construcció de capacitats. Aprofitant els diversos actius i xarxes de la diàspora, els responsables polítics poden reforçar les iniciatives de construcció de la pau, avançar en el desenvolupament inclusiu i contribuir a l'assoliment dels ODS a escala global.

La integració i l'accés als drets polítics són indispensables per cultivar societats inclusives i empoderar les comunitats migrants. Les iniciatives esbossades per la UE exemplifiquen el paper crític dels marcs polítics per facilitar la integració i permetre que la diàspora participi plenament en la vida política, social i econòmica als països d'acollida i als d'origen.

Finalment, les polítiques i els marcs nacionals dels països en conflicte reconeixen cada vegada més el paper fonamental de les comunitats de la diàspora en la construcció de la pau i el desenvolupament. Malgrat l'existència de reptes com ara els problemes de confiança i els obstacles burocràtics, la participació de la diàspora continua essent fonamental per promoure la resiliència, la reconciliació i el desenvolupament sostenible en contextos afectats per conflictes.

[1] Aman, M. *Diaspora Organisations as Strategic Agents of Development*. African Diaspora Policy Centre (ADPC), 2104. Horst, C., Lubkemann, S. i Pailey, R. N. «The invisibility of a third humanitarian domain». A: *The New Humanitarians in International Practice* (p. 213-231). Routledge, 2015. Nagarajan, N., Smart, B. i Nwadiuko, J. «Diaspora engagement in humanitarian emergencies and beyond». *The Lancet*, 386(9998), p. 1015-1016, 2015. Plaza, S. i Ratha, D. eds. *Diaspora for development in Africa*. The World Bank, 2011.

Aquest article és una traducció de l'original, escrit en anglès.

Sobre l'autora

Fanny Tittel-Mosser

Responsable d'investigació i gestió del coneixement a l'International Center for Migration Policy Development (ICMPD/EUDiF). Com a investigadora i practicant en migració i desenvolupament se centra en àrees com la participació de la diàspora, les polítiques migratòries, la cooperació exterior de la Unió Europea, la joventut i la construcció de pau, i el diàleg intercultural. És doctora Marie Curie en Dret per la Universitat de Minho (Portugal) i ha treballat en diferents organitzacions internacionals, acadèmiques, ONG i al sector privat.

Fotografia

Autor: [Open Global Rights](#)

ARTICLES CENTRALS

Dia a dia al Líban: Sobreviure a les contínues catàstrofes provocades per l'home

Carmen Geha

Activista política i experta en participació política i econòmica de les dones, polítiques de refugi i acció col·lectiva

M'ha estat molt difícil escriure aquest article sobre el rol de les dones libaneses en la diàspora. Vaig començar pensant en la pau i la reconstrucció, però vaig acabar en un lloc molt fosc de la meva ment. Pau, amb qui? Pau, com? Quina mena de reconstrucció pot haver-hi? Com podem aconseguir la pau amb un grup de polítics que van deixar explosius al port durant sis anys i van fer servir les nostres cases d'escuts per a les armes? Com ens podem recuperar de la fallida bancària del segle? Com podem superar la pèrdua material i humana que ha provocat aquest sistema polític? Dubtava si havia d'escriure aquest article, però aleshores vaig decidir que, si ara mateix la pau i la reconstrucció no són una opció, com a mínim havia de relatar la història i compartir el dolorós viatge que hem fet fins al dia d'avui.

Jo era l'última persona que es podia esperar que marxés del Líban. De fet, durant molts anys havia assumit la tasca de convèncer amistats i companyes de tornar a Beirut. Estava convençuda que, col·lectivament, podríem desafiar i reformar un sistema centenari de govern opressiu i violent. Desafiar-lo sí que ho vam fer, però no el vam poder reformar. Hi havia molta gent com jo: les meves amigues properes i aliades tenien el mateix compromís amb el Líban, dedicàvem la nostra vida a aquest país tan bonic. No era del tot altruista, el Líban ens donava molt a canvi: teníem un sentit i una llar, compartíem la lluita i la solidaritat; sentíem que ens havia arribat el torn de trencar el cicle generacional de trauma, corrupció, sectarisme i abusos. Faríem les coses millor

pels nostres fills, pels nostres alumnes i pels nostres pares.

Però va arribar el 2020 i l'any no només va portar l'explosió del port, sinó també la crisi financera més gran del segle provocada per l'home. En l'explosió vam perdre la casa, hospitals, escoles i restaurants. Nosaltres vam perdre tots els estalvis. Sí, ho heu llegit bé: els bancs libanesos havien donat préstecs al govern corrupte durant tant de temps que van fer fallida i suspensió de pagaments. Cada dòlar estalviat ja no valia res en un país amb una inflació dels aliments de gairebé el 500 %.

De manera que vaig marxar. La majoria ho vam fer; algunes es van quedar. Quan vaig arribar a Barcelona, em vaig adonar que la nostra experiència no era única. Moltes dones migrants fugen de dures realitats semblants; moltes activistes no són capaces de transformar els seus països. De fet, arreu del món, la mobilització feminista col·lectiva és objecte d'atacs, cada vegada més. En aquest món d'opressió creixent, gairebé no sentim a parlar sobre les vides de les dones que ho arrisquen tot i que perden les seves lluites per la democràcia i els drets humans. Sabem molt poques coses dels països que són abandonats entre pobresa i destrucció perquè els senyors de la guerra es neguen a construir realment una versió inclusiva de la pau. Aquest article tracta sobre un país, el Líban, que ha continuat governat pels senyors de la guerra, els quals van arribar a acords de pau només per mantenir-se en el poder i amb els quals no hi pot haver ni una pau inclusiva ni una correcta reconstrucció. No hi ha pau ni reconstrucció si no es reten comptes pels crims massius.

“El Líban és un país governat pels senyors de la guerra, els quals van arribar a acords de pau només per mantenir-se en el poder i amb els quals no hi pot haver ni una pau inclusiva ni una correcta reconstrucció”

Quan vivia a Beirut, tenia una veu molt poderosa i un gran sentit de claredat. Aleshores no me n'adonava, pensava que estava afligida i enfadada. Naturalment, hi havia una

part que era ira: t'enfades quan vius a mercè d'un sistema sectari centenari governat per una colla de senyors de la guerra. T'enfades quan el sector públic que t'hauria de protegir et discrimina com a dona en tots els aspectes de la teva vida privada i pública. T'enfades quan aquests senyors de la guerra s'uneixen per causar una de les fallides econòmiques més grans del segle. I t'enfades quan t'adones que havien emmagatzemat explosius conscientment al port durant anys abans que t'explotessin a la cara. Sempre havia pensat que la ira era un impuls important per passar a l'acció, tant que acostumava a començar les classes preguntant als alumnes què els feia enfadar per entendre què els portava a passar a l'acció. Totes estàvem molt enfadades, però érem fortes i teníem les coses clares, i ens vam mobilitzar *del tot* contra tots aquells que ens estaven arruïnant la vida.

Avui, quatre anys després d'una revolució esclafada, no estic segura de si constituïm una diàspora, ni tan sols què significa això per a les dones que vam fugir del Líban. El que sí que sé és que les fronteres i les zones horàries són reals i ens impedeixen estar juntes físicament. Els records que tinc de les marxades colze a colze són un recordatori dolorós que vam haver de decidir de caminar soles, en un país nou. Anar-nos-en era l'últim mecanisme que teníem per fer front a una classe política obstinada a matar la seva pròpia gent. Sé que moltes s'han quedat al Líban, de manera voluntària o involuntària, i mereixen la nostra solidaritat i atenció.

Aquest article, però, se centra en les que se'n van anar i que, anant-se'n, van perdre qualsevol oportunitat de tornar a manifestar-se colze a colze. Al llarg dels anys vam arribar a protestar tant que encara puc notar l'olor del gas lacrimogen, la suor i la sang, els pneumàtics cremats, i sentir el soroll de vidres trencats sota els peus. També va ser important per a la protesta tota la cocreació generativa i la construcció de solidaritat que vam fer en relació a les qüestions que ens afectaven, des del matrimoni, el divorci, l'assetjament sexual o la violència a l'accés igualitari al mercat laboral. Al final, el temps i l'energia que vam dedicar-hi va valdre la pena, perquè la mobilització col·lectiva ens va oferir consol i comunitat quan més ho necessitàvem.

“Marxar del país era l’últim mecanisme de supervivència que teníem davant una classe política obstinada a matar la seva pròpia gent”

Aquest article és un altre acte de protesta per donar visibilitat a la tasca invisible de tantes dones que han creat i sostingut l’activisme polític durant tant de temps. Tracta de les dones que van ajudar a trencar el silenci sobre els tabús, van crear organitzacions inclusives i van manifestar-se de milers en milers. Tracta de la feina i l’amor que queda indocumentat en la història i que és esborrat i oblidat quan els polítics corruptes ressurgeixen com a tirans victoriosos. També és un acte de protesta contra el fet de tornar-nos invisibles com a migrants i les feines diàries que fem per alçar-nos les unes a les altres, amb l’aspiració que un dia tornarem a estar juntes encara que sigui en un lloc nou.

Què va passar?

Sovint em pregunto com puc explicar el que va passar a la gent de Barcelona, als nous amics que s’interessen per saber-ho. Parlant per telèfon amb una amiga, em diu –cínicament- que comenci per l’any 1943, quan el Líban va independitzar-se de França, i que avanci fins a arribar al 4 d’agost del 2020, quan el port va explotar amb 2.750 tones de nitrat d’amoní. Aquesta història, però, seria massa llarga i massa esgotadora d’explicar. Crec que n’hi ha prou d’aturar-se en tres moments recents per il·lustrar la complexa història d’aquest petit país. El primer moment que em ve al cap és la flama d’esperança i desafiament que va envair els carrers libanesos de nord a sud l’octubre de 2019.

Quan va acabar la guerra civil l’any 1989, els senyors de la guerra es van concedir l’amnistia pels crims de guerra i van procedir a governar el país fent servir l’Estat com la seva propietat privada. Trenta anys de corrupció havien erosionat la confiança pública i van provocar una onada de protestes massives sense precedents que van cristal·litzar en una revolució contra «tots ells» (*kellon yaaneh kellon*). Aquest «tots ells» en conjunt era més que un eslògan potent, era una acusació de la responsabilitat

compartida dels homes que havien reclamat fer-se càrrec d'un país i que l'havien enfonsat. En aquell moment, la revolució va servir per alleujar una nació deprimida i va despertar en nosaltres l'oportunitat de fer-nos sentir, mantenir-nos unides i imaginar el Líban que volíem.[1]

No va passar gaire temps abans que «tots ells» ataquessin els manifestants pacífics amb la seva experiència tirànica per oprimir, colpejar violentament, arrestar i posar en marxa una contrarevolució unificada. Paral·lelament, em ve al cap un altre moment, el gener del 2020, quan ens vam adonar que el sistema bancari havia fet fallida, s'havia quedat tots els nostres estalvis i havia robat als nostres pares la pensió que tant els havia costat de guanyar. Aquesta va ser la culminació del robatori que van dur a terme «tots ells» durant tant de temps i que va provocar que els bancs suspenguessin pagaments i que una deflació de la moneda del 90 %.[2] Mentre vèiem com desapareixien els nostres estalvis, aproximadament el 80 % del país queia en la pobresa, just al mateix temps que la COVID-19 arribava al Líban. Els suïcidis es convertien en fets diaris de pares que no podien alimentar les seves famílies. País de més d'un milió de refugiats, el Líban, com a no signatari de la Convenció de Ginebra, no disposava de cap xarxa de seguretat ni per als ciutadans ni per als refugiats. També havia gestionat malament els recursos que els havien proporcionat les agències de l'ONU per alleujar el patiment de les comunitats de refugiats i d'acollida.

“Tenim una nació destrossada que ha forçat centenars de milers de persones a migrar; ha desplaçat les dones, crucials per crear esperança

”

El moment final arribaria mesos després que ja ens haguéssim aïllat dins les nostres cases. Poc abans de les 6 de la tarda del 4 d'agost de 2020, el port de Beirut va explotar i va provocar la mort de més 220 persones, va causar 6.000 ferits i va destruir 300.000 cases, escoles, hospitals i petits negocis.[3] Enguany s'ha complert el quart aniversari d'aquest trauma col·lectiu massiu i no s'ha jutjat ni empresonat a ningú. De fet, igual

que durant la postguerra, sembla que avui els delinqüents i els responsables són més forts que mai, es dediquen a obstruir la justícia, es neguen a triar un president i eludeixen totes les reformes que podrien ajudar a recuperar l'economia. I això és el que ens porta al moment actual d'una nació destrossada que ha forçat centenars de milers de persones a migrar i que, per tant, ha desplaçat les dones que tan crucials eren per crear esperança.

Polititzar l'esperança i la desesperació

Històricament les dones del Líban –libaneses o no libaneses– havien estat al capdavant de la lluita per la igualtat de drets, l'atenuació dels conflictes i la mobilització col·lectiva. El sistema polític del país perjudica sobretot les dones, que sempre han tingut més a perdre si els senyors de la guerra s'imposen. Sense dret a transmetre la nacionalitat als nostres fills, sense un sistema judicial civil, sense igualtat de drets laborals i sense lleis que ens protegeixin de la violència, és clar que no vam tenir més remei que autoorganitzar-nos. Els darrers anys, miressis on miressis, érem nosaltres les que ens uníem per protestar muntant tendes, fent torns per cuidar els infants, tallant carreteres i creant una narrativa que inclouria els nostres drets en la revolució que s'estava duent a terme.

Durant la crisi financera i de la COVID-19, nosaltres vam crear xarxes de suport, vam recaptar fons per evitar que desnonessin estudiants i companys, i vam trencar el silenci sobre l'augment de la violència de gènere. Després de l'explosió, vam trigar menys d'un dia a mobilitzar-nos per aconseguir ajuda per tota la ciutat. Ens podíeu veure amb escombres netejant vidres trencats, assistint a funerals públics i recollint les restes de negocis locals, escoles i hospitals. L'esperança era un projecte polític que es teixia amb parts de cocreació i de moviment, i el desig de no caure en una tristesa insuperable. Era una estratègia per desafiar el que ens havien dit que era impossible. Però el que era cert de l'esperança també va resultar ser cert de la desesperació.

En la recerca que estic fent amb activistes feministes que han migrat, avui el sentiment més repetit és una cosa que em va dir una antiga companya: «Érem tan ingènues... espero que mai més tornaré a ser ingènua». Durant molt de temps vaig mal

interpretar la desesperació com una retirada i com un punt final. Tanmateix, mentre l'escoltava atentament, em vaig adonar que la política de la desesperació pot ser un mecanisme de supervivència poderós. Les dones del Líban no són tan ingènues per pensar que poden enderrocar una màquina de matar. Sabíem quan havíem de protestar i sabíem en quin moment la protesta resultava inútil, i procuràvem retirar-nos per protegir el nostre benestar i el dels nostres éssers estimats. «Tenia sentit que totes sortíssim al carrer però quan vaig veure molta gent ferida i que sagnava, per mi també va tenir sentit quedar-me a casa pel bé dels meus fills», em va explicar una amiga.

“Les dones no vam tenir més remei que autoorganitzar-nos. Miressis on miressis, érem nosaltres les que ens uníem per protestar, per cuidar els infants i per crear una narrativa per defensar els nostres drets”

Aquesta retirada de la confrontació política va donar lloc a tres elements de l'exili que destaquen en les nostres experiències. En primer lloc, hi ha la migració física lluny d'una esfera pública que, literalment, intenta enterrar-nos vives.^[4] Això implica una primera etapa del nostre procés migratori que se centra en la nostra corporalitat com a primer pas per recuperar la sensació de control sobre els nostres cossos. «Cada vegada que ens disparaven, sentia que la meva dignitat es trencava de nou per estar en perill mentre exigia pacíficament que aquests homes responguessin pels seus actes», em va dir una amiga amb molta eloqüència. En segon lloc, hi ha la migració psicològica d'uns ideals que ja no ens servien com a individus ni com a col·lectiu. Personalment, vaig sentir la responsabilitat de canviar la meva narrativa perquè em preocupava que els meus alumnes continuessin protestant per una causa perduda. Com va dir la meva companya, «s'han cremat i destruït tantes coses que no podria viure amb mi mateixa si un altre noi o noia és arrossegat a un interrogatori policial».

Amb aquesta migració psicològica va sorgir una nova veu política que a poc a poc va anar donant sentit a la gran pèrdua que havíem patit tant moralment com

econòmicament. En tercer lloc, hi ha l'acte de migrar geogràficament lluny del país. No conec ni una sola dona que descriu aquesta migració com a voluntària. «Ens van empènyer a marxar; sé que tinc sort de ser viva i de tenir aquest privilegi, però em sento desplaçada i fins i tot tres anys després no em sento part d'aquesta nova terra on visc», afirma la meua amiga.

El dia a dia

He de ser sincera: m'encanta viure a Barcelona i això és una cosa única entre les amigues que es van traslladar a altres llocs del món. No em sento forastera, tot i que sé que no soc d'aquí. I tampoc no em sento exclosa. Ho dic per explicar que, per a mi, aquest article no va de com em sento fora del meu lloc i de quant trobo a faltar casa meua, tot i que això també em passa. Més aviat vull explicar l'experiència del dia a dia d'aquesta migració física, psicològica i geogràfica que hem hagut d'emprendre per mantenir el nostre benestar físic i, a poc a poc, treballar per aconseguir el benestar mental i la recuperació. Aquest moviment per allunyar-nos del Líban ens ha pres moltes coses. No només hem de veure des de lluny com envelleixen els nostres pares, trobar a faltar els nostres germans i presenciar el deteriorament del país, sinó que això ho fem sense que ens quedi alè per cridar.

“Hem hagut d'emprendre una migració física, psicològica i geogràfica per mantenir el nostre benestar físic i, a poc a poc, aconseguir el benestar mental i la recuperació”

Abans, al Líban, érem activistes (lluitadores), infermeres, professores, actrius, germanes i filles. Un cop migrades som un individu, no un col·lectiu, que intenta orientar-se per infinits laberints de burocràcia en què no tenim ni veu ni vot. La nostra carrera professional fa un pas enrere, ja que tendim a acceptar qualsevol feina que ens permeti mantenir-nos. La migració ens aïlla i personalitza les nostres experiències. El que abans fèiem col·lectivament ara ens toca resoldre-ho individualment.

Aquest monogràfic de la revista *Per la Pau* està dedicat a la mobilització de les diàspores, però no sé quin tipus de diàspora forma la nostra generació d'activistes feministes. No estic segura de si mai treballarem col·lectivament per intentar democratitzar el Líban de nou, ni que aquesta sigui la millor opció per a la nostra seguretat i el nostre benestar. Tampoc no estic segura que aquest objectiu mereixi dedicar-hi tota una vida de treball. Del que sí que estic segura és que vam sobreviure a coses que eren impensables i, en la migració –igual com al Líban– les llavors del consol i la curació vindran de nosaltres mateixes i per a nosaltres, i això em fa tirar endavant en el dia a dia. També estic segura que la nostra lluita no és única i que hi ha un nombre infinit de dones com nosaltres. I que les nostres noves llars com a migrades també ens necessiten: tenim una perspectiva de l'acció col·lectiva i de com moure's per la geopolítica que ens fa veure el món en múltiples dimensions. Podem contribuir a la pau i la reconstrucció, però potser no per complir els objectius d'una nació presa com a ostatge per criminals corruptes. El temps ens ho dirà.

[1] Per a més informació sobre la salut mental i la revolució al Líban, consulteu l'article «[Revolution Soothes a Depressed Nation](#)», de Carmen Geha a *The New Arab*, publicat el desembre de 2019.

[2] Vegeu: Parlament Europeu, «[Situation in Lebanon: Severe and Prolonged Economic Depression](#)».

[3] Vegeu: Human Rights Watch, «[They Killed us from Within](#)».

[4] Vegeu «[The Feeling of Being Buried Alive](#)», de Carmen Geha a *The New Arab*, agost de 2020.

Aquest article és una traducció de l'original, escrit en anglès. L'article ha estat escrit abans de l'assalt israelià al Líban i de l'alto el foc inestable del desembre de 2024.

Sobre l'autora

Carmen Geha

Activista política i experta en participació política i econòmica de les dones, polítiques de refugi i acció col·lectiva al Pròxim Orient i el nord d'Àfrica. És doctora en Relacions Internacionals per la Universitat de Saint Andrews (Escòcia), investigadora docent de gènere i globalització a l'Institut d'Estudis Internacionals de Barcelona (IBEI) i associada a Chatham House. També és becària no resident a l'Àrab Reform Initiative i assessora del programa de participació política de les dones.

Va ser becària Maria Zambrano a la Universitat Pompeu Fabra, professora associada titular a la Universitat Americana de Beirut, becària Fulbright a la Universitat de Harvard, investigadora visitant a l'Institut d'Estudis Avançats i a l'Institut Watson de la Universitat de Brown. Actualment és cofundadora i directora gerent de Soltara Consulting, una xarxa de consultoria especialitzada en disseny d'estratègia, desenvolupament de lideratge i mobilització de coneixement per a polítiques i pràctiques inclusives.

Fotografia

Explosió al port de Beirut, Líban, 2020. Autor: Ali Chehade Farhat.

ARTICLES CENTRALS

L'exili sirià: Passar de «Fem alguna cosa» a «Què podem fer?»

Marcelle Shehwaro

Activista, feminista i escriptora siriana

El març de 2024 va marcar el final del meu desè any d'exili d'Alep, Síria, la meua ciutat natal. Em van detenir durant unes hores el 17 de març del 2013 i l'endemà, el matí del 18 de març, vaig abandonar el país conscient que qualsevol intent de tornar podria suposar el meu assassinat o, com a mínim, un llarg empresonament. Havia passat la major part dels meus trenta anys vivint dins d'un cercle geogràfic i social relativament confinat a la meua ciutat, que no tenia diversitat pel que fa a classe, sectes ni religió, excepte durant els anys de la revolució. La meua decisió d'involucrar-me en la Primavera Àrab mitjançant manifestacions, escrits i participant en l'organització política em va comportar més d'un any de persecució, fins que finalment vaig fugir del país. Vaig passar a Turquia a través de les fronteres en aquell moment obertes, en direcció cap a la ciutat turca de Gaziantep.

Ja des d'un inici em vaig adonar del profund impacte emocional d'haver estat desarrelada per la força del meu país. Per fer front al dolor d'aquest desarrelament, em vaig aferrar a la creença que el meu exili era temporal: que no seria d'anys, sinó només d'uns quants mesos. Vaig seguir els esdeveniments polítics a través d'una lent tant analítica com personal, considerant allò que cada canvi podria significar per al meu retorn. Durant aquells primers anys d'exili, no tenia ni el desig ni l'energia per integrar-me en el nou entorn. El ressentiment local cap als refugiats només va aprofundir el meu sentit d'alienació. No vaig aprendre turc ni vaig fer cap esforç per bastir ponts o construir relacions. Només esperava tornar a casa.

Per resistir-me a acceptar que estava exiliada, vaig continuar considerant que el meu paper com a activista, feminista i escriptora no havia canviat. Em comportava com si la meva connexió amb Síria (els seus carrers, el discurs públic i el meu accés al coneixement, la informació, la història oral i les observacions) no hagués canviat. Vaig negar les limitacions de mantenir només una relació virtual amb el meu país i les limitacions polítiques derivades. En els escassos moments en què vaig reconèixer que em trobava en un país diferent, amb diferents formes d'opressió, vaig ofegar ràpidament aquest reconeixement, convencent-me que el meu exili era temporal. Tenia la convicció que tornaria a Síria i que només era qüestió de temps.

“Des d’un inici em vaig adonar del profund impacte emocional d’haver estat desarrelada a la força del meu país i em vaig aferrar a la idea que el meu exili era temporal”

Em vaig negar a acceptar, el resultat més probable, que no tornaria a viure a Síria fins després de l’implacable setge i bombardeig d’Alep per part del règim sirianès, que finalment va ser controlada a finals del 2016. Crec que allò va ser l’inici de la comprensió del meu propi exili.

L’exili va intensificar la limitació de les opcions polítiques en la relació amb el meu país. Vull viure al meu país, però moriré si hi torno. Això crea una elecció impossible entre la vida i la pàtria. Després de prioritzar la vida abans que el retorn a Síria, la culpa, més que el canvi polític, es va convertir en la força impulsora darrere de gran part del meu activisme polític en les primeres etapes de l’exili.

La culpa és intensament egocèntrica, fins i tot quan s’expressa en termes del bé dels «que deixem enrere». Sovint assigna responsabilitats sobrehumanes a l’individu per salvar-ne d’altres. Empesos pel pes de la culpa, gravitem cap a accions que prometen impactes positius immediats, afavorint solucions a curt termini i directament efectives en lloc d’estratègies a llarg termini. En general, no es tracta d’esforços polítics o culturals, sinó de treball humanitari. En conseqüència, molts activistes de la revolució

siriana, inclosa jo mateixa, passem de la resistència política contra la guerra i diverses ocupacions de Síria, i de cultivar una visió política per a un futur més democràtic, digne i just, a centrar-nos principalment en els esforços humanitaris immediats.

Tot i això, la culpa no va ser l'únic motiu d'aquest canvi. La gravetat de la guerra, el col·lapse dels suports essencials de la vida quotidiana del nostre poble i l'admissió, de vegades no reconeguda, de la derrota de les revolucions àrabs i la supressió de les demandes d'alliberament dels pobles, també van exercir papers importants.

**“Vull viure al meu país, però moriré si hi torno.
Això crea una elecció impossible entre la vida i la
pàtria”**

«Els que hem sobreviscut hem de fer alguna cosa»

Això va sorgir com el lema per a aquells que encara teníem l'energia per resistir, mentre que molts altres a l'exili es van retirar de l'activisme públic cap a la salvació personal o cap al nihilisme. Els nostres mitjans de resistència es van limitar a esforços humanitaris o a organitzar protestes semblants a la Primavera Àrab, però des dels nostres països de refugi. Aquestes manifestacions, que es feien ressò de les cançons i els càntics dels primers dies de la revolució, transmetien una honestedat crua quan s'expressaven als carrers dels nostres països d'origen mentre intentàvem recuperar-los de l'opressió política. En canvi, als països estrangers, les nostres protestes sovint passaven desapercebudes, els vianants locals n'eren indiferents, de vegades incapaços de diferenciar les nostres banderes de les d'altres nacions. Aquestes protestes van representar una barreja de nostàlgia i una forta afirmació que, tot i el nostre exili, continuàvem connectats amb aquest valent i digne capítol del 2011. Tanmateix, amb el temps, gradualment vam començar a reconèixer, almenys per a nosaltres mateixos, que les manifestacions a petita escala als nostres països d'acollida no eren el mitjà més eficaç per mantenir la nostra lluita política a la diàspora.

Davant les situacions catastròfiques en curs, fer una pausa per reflexionar sobre aquest «fer alguna cosa» es podria considerar un luxe. No hi ha temps per contemplar les nostres complexes circumstàncies, tot i saber que les úniques solucions als complexos desafiaments polítics exigeixen una reflexió profunda, un luxe que percebem que no ens podem permetre.

La pressa per triar mètodes de resistència, o retirada total, entre els activistes exiliats ve acompanyada de moltes premisses falses. Pressuposa una diàspora homogènia entre els exiliats polítics, que aquesta diàspora exerceix rols similars o unificats, independentment de les diferències geogràfiques, els nivells d'opressió política i racial i la concentració de refugiats a cada país. Passa per alt el pas del temps que invariablement altera les nostres relacions amb el país i la dinàmica.

“Amb el temps vam començar a reconèixer que les manifestacions a petita escala als nostres països d'acollida no eren el mitjà més eficaç per mantenir la nostra lluita política a la diàspora”

Ara cal més esforç i temps per accedir i comprendre el coneixement local que no està escrit. Abans érem part de la comunitat local, però ja no. Fa una dècada, podia mesurar sense esforç la relació entre el salari d'un empleat sirià i el preu d'una barra de pa. Ara, necessito convertir aquestes xifres a dòlars d'una manera que no és gens intuïtiva per entendre un fet tan bàsic. Sense reconèixer que he viscut a dos països diferents fora de Síria (Turquia i els Estats Units), cadascun amb papers potencialment diferents per a mi. Sense acceptar que fa deu anys que visc fora de Síria i que la Síria que coneixia ha canviat significativament. Sense admetre, tampoc, que potser mai no hi tornaré i que hauré de fer d'un nou país la meua llar durant tant de temps com vaig viure a Síria, continuo estancada en els meus mètodes de resistència, dominats per la certesa més que pel diàleg. Correm el risc de quedar atrapats en la repetició de programes i mètodes, en comptes d'escoltar realment i formar noves demandes col·lectives.

Què es podria fer en un termini una mica més llarg en la batalla per l'alliberament? Quin és el meu paper personal? Què necessita el país en el seu nou context polític? Aquestes són preguntes necessàries, però que es fan poc.

Què passaria si reconeguéssim que els mètodes tradicionals de lluita no violenta no han aconseguit protegir vides davant de genocidis en conflictes des del Iemen fins al Sudan, Palestina i Síria? I admetre, a més, que la resistència armada tampoc no ha millorat la vida de la gent? I que nosaltres, malgrat les diferents perspectives, des de persones d'esquerreres i feministes fins a defensors dels drets humans, ens enfrontem a una derrota ideològica i humanitària. Que els nostres diversos mètodes de resistència s'han tornat insuficients per oferir qualsevol esperança política d'un futur més just.

“Què passaria si reconeguéssim que els mètodes tradicionals de lluita no violenta no han aconseguit protegir vides davant de genocidis, i admetre que la resistència armada tampoc ha millorat la vida de la gent?”

Què passaria si passéssim de la mentalitat de «fem alguna cosa», vàlida davant de la urgència de la pèrdua de vides, a preguntar-nos «què es pot fer?» De la certesa a la humilitat i la incertesa. Si acceptéssim que la següent fase de la nostra lluita a la diàspora depèn en gran manera de l'experimentació i el replantejament col·lectiu, anant més enllà de l'obligació d'actuar per explorar noves formes de lluita? Aquest canvi podria aplanar el camí a enfocaments més estratègics i intencionals de les nostres lluites per l'alliberament.

Què es pot fer per donar suport al nostre poble tant dins com fora del país?

Com podem donar forma política a demandes i missatges sense eclipsar les veus dels qui són dins del país, sense marginar-los o simplificar les seves experiències tractant-

los com si fossin un grup monolític? En reconèixer els nostres privilegis als països d'asil, és crucial no veure-ho com una jerarquia de patiment, sinó com una forma de responsabilitzar-nos del nostre paper i de l'espai per a la nostra veu.

Amb el temps, molts de nosaltres aprenem les múltiples llengües de la globalització i obtenim un accés més gran a les universitats, la premsa i les plataformes d'abast global. Sigui de manera intencionada o no, sovint som vistos com el model del «bon immigrant». Enmig d'això, com podem utilitzar aquests avantatges per advocar per millors drets per a tothom, tant dins com fora de la nostra pàtria? Com podem amplificar les seves lluites sense apoderar-nos de les veus dels qui no tenen mitjans de comunicació, internet o electricitat i tenen oportunitats limitades per viatjar i participar?

Els drets a la vida i a la dignitat dels qui viuen als nostres països no són ni més ni menys importants que els nostres: són igualment fonamentals en la nostra cerca col·lectiva de terra, justícia i democràcia. Com garantim que el nostre enfocament continuï sent el més popular possible? Estem escoltant adequadament les persones amb qui compartim la nostra lluita, en particular les que continuen en condicions de vida catastròfiques?

“Com podem donar forma política a demandes i missatges sense eclipsar les veus dels qui són dins del país, sense marginalar-los ni tractar-los com un grup monolític? Com garantim que les nostres lluites siguin les més populars possibles?”

Què es pot fer de manera col·lectiva i significativa en línia, més enllà de tendències i influències?

El nostre activisme a la diàspora sovint corre el risc de caure en el parany del neoliberalisme a causa de la dependència forçada de les xarxes socials i els espais virtuals, cosa que pot portar a la mercantilització de temes per fer-los més comercialitzables. L'activisme pot adquirir un to altament individualista -que és atractiu per al màrqueting en plataformes com TikTok i Instagram- transformant-nos de membres d'un moviment col·lectiu en persones influents individuals seguides com si fossin estrelles pop i convertint les nostres causes en tendències competitives. Retirar-se dels espais virtuals, però, sembla menys eficaç per resistir aquesta tendència cap a fenòmens dominats pels *influencers*.

Com podem aprofitar al màxim els espais de comunicació virtuals malgrat les seves limitacions i evitar la retòrica i les demandes que imposin càrregues addicionals a les persones a qui pretenem donar suport? Com podem pertànyer als moviments com un més entre molts activistes i no pas com l'únic?

Què es pot fer per fomentar la màxima acció col·lectiva possible?

Hauríem de començar per reconèixer que hem perdut l'accés als nostres carrers i la capacitat orgànica d'organitzar-nos amb les nostres comunitats d'origen. Un cop acceptem això, hauríem d'aspirar a ampliar la nostra definició de comunitat, adoptant un enfocament més interseccional. A Alep podria haver-me organitzat al meu barri, al meu carrer o a la meva universitat. A Nova York puc construir sororitat i aliances amb persones més enllà de la nostra identitat nacional i unir-me en un moviment d'alliberament global. El repte és acceptar que, per a nosaltres, la naturalesa del nostre col·lectiu ha evolucionat a la diàspora. A partir d'aquesta acceptació, ens hem d'esforçar per contrarestar l'individualisme i, al seu lloc, forjar un col·lectiu nou i intencional.

Quins recursos tenim a la nostra disposició per pensar col·lectivament en temps de derrota i genocidi generalitzat, en lloc de simplement organitzar una altra protesta o commemorar esdeveniments com ara el Dia de la Dona, el Dia dels Drets Humans i l'aniversari de la revolució?

“Hem de continuar compromeses amb els nostres països d’origen, assegurar que les nostres lluites i històries són visibles i actives, però alhora és essencial submergir-nos en els paisatges polítics dels nostres nous països, defensant els nostres drets i formant aliances amb els moviments locals”

Què es pot fer? Aquesta pregunta ens hauria de guiar. Com podem crear espais per imaginar de manera col·laborativa respostes creatives per a aquesta pregunta?

Què es pot fer dins dels espais polítics dels nostres nous països com a persones refugiades?

Quin és el nostre paper avui com a refugiats, no només en el canvi polític als nostres països d’origen sinó també als nostres països amfitrions, que s’estan tornant cada cop més hostils cap a les persones refugiades? Com podem equilibrar això amb la nostra preocupació pels drets de la nostra pàtria? Com podem exercir un paper en la creació del canvi, no mitjançant l’assimilació i la conformitat, sinó mitjançant la resistència i l’enriquiment de la diversitat?

Per aconseguir-ho, hem de cultivar un doble enfocament en el nostre compromís polític. Hem de continuar compromeses amb els problemes dels nostres països d’origen, assegurant-nos que les nostres lluites i històries són visibles i actives. Alhora, és essencial submergir-nos en els paisatges polítics dels nostres nous països, defensant els nostres drets i formant aliances amb els moviments locals. Això requereix aprendre els sistemes polítics, entendre els problemes locals i trobar punts en comú amb els grups activistes. És crucial treballar activament per exigir que aquests espais activistes siguin més inclusius i donin suport als refugiats.

Què es pot fer?

Està bé admetre que davant l'opressió massiva que estem presenciant actualment al món, la resposta a allò que es pot fer no és clara ni concreta. Al meu país, Síria, el règim de Baïshar al-Assad ha estat tan feixista que centenars de milers de persones han estat assassinades, centenars de milers continuen desaparegudes i milions han estat desplaçades a països obertament xenòfobs. Dins del país, la gent és bombardejada i atacada. Cinc països diferents ocupen regions de Síria, juntament amb moltes milícies estrangeres. Gran part de la nostra població encara es troba en camps de refugiats i molts viuen per sota del llindar de pobresa.

Està bé que nosaltres, els nous exiliats, no tinguem una resposta clara davant dels desafiaments en canvi constant. Sempre que ens resistim a enfonsar-nos en l'apatia política, el nihilisme i la rendició total davant de les injustícies del món. Sempre que mantinguem viva aquesta pregunta, amb humilitat, curiositat, compassió i coratge. Continuem preguntant-nos, una vegada i una altra, què es pot fer?

Aquest article és una traducció de l'original, escrit en anglès. El text ha estat escrit abans de la caiguda del règim sirià del desembre de 2024.

Sobre l'autora

Marcelle Shehwaro

Marcelle Shehwaro és activista, feminista i escriptora d'Alep, Síria. Té un màster en escriptura creativa de no ficció per la Universitat de Columbia i actualment en el projecte d'un llibre en el qual explora el seu activisme i participació a la revolució siriana de 2011. El 2015, la seva sèrie en línia "Dispatches from Syria", que ofereix informació sobre la seva vida i l'activisme a Alep, va rebre el premi de periodisme en línia (categoria de comentaris en línia).

És cofundadora i presidenta de la campanya "Do not suffocate the truth", dedicada a ajudar els supervivents d'atacs amb armes químiques i desafiar activament la negociació de l'ús d'armes químiques per part del règim d'Assad. Marcelle ha impartit classes d'escriptura universitària a la Universitat de Columbia i classes d'escriptura creativa en

línia a dones a Síria. Col·labora habitualment a la publicació siriana al-Jumhuriya i ha publicat assaigs a la revista ADI Global Voices i Heinrich Boell. També ha aparegut en diversos llibres sobre la revolució siriana.

Fotografia

Taller d'arpilleres de l'activitat "Cuerpos Gramaticales" amb la diàspora colombiana a Barcelona, 2017. Autora: Ingrid Guyon.

ENTREVISTA

Entrevista amb Zoya Miari, refugiada palestina-ucraïnesa

Eugènia Riera Casals

Institut Català Internacional per la Pau

Filla de pare palestí i mare ucraïnesa, Zoya Miari va créixer en un camp de refugiats palestins del Líban on els enfrontaments armats i els bombardejos eren constants. L'any 2021, enmig d'una escalada de la violència, la família – sense el pare, que no té permís per sortir del Líban- va decidir emigrar a Ucraïna en busca d'un futur més esperançador. L'any següent, el 2022, Rússia va envair el país veí i va esclatar la guerra. La Zoya i la seva família van emigrar de nou, a Suïssa. En aquest periple ha viscut en primera persona un tracte desigual en funció del seu origen: l'estigma com a refugiada palestina i l'empatia com a refugiada ucraïnesa. Amb l'objectiu de trencar estereotips i falses narratives, amb 22 anys ha creat el projecte “Waves to Home” i s'ha erigit com a Ambaixadora de Pau de la cimera One Young World, en un camí de lluita i resiliència.

T'has convertit en refugiada dues vegades i has viscut una doble experiència. Dius que una part de tu, com a refugiada ucraïnesa, rep empatia i compassió, mentre que l'altra part, com a refugiada palestina, és deshumanitzada. Com vius aquesta dualitat i per què creus que passa?

Sí. Sempre he sentit el conflicte intern d'aquesta doble moral. Si em presento a altres persones com a ucraïnesa, els resulta fàcil sentir empatia. Quan vaig decidir traslladar-me a Suïssa després de fugir de la guerra d'Ucraïna, en només deu dies vaig obtenir l'estatus de refugiada, i això em permetia treballar. En només deu dies! Per primera vegada a la vida, tenia permís de treball. Això no havia passat mai al Líban.

En això resulta crucial la funció dels mitjans de comunicació i d'Internet. Els mitjans occidentals han humanitzat la meua part ucraïnesa amb el llenguatge que fan servir, i aquests mateixos mitjans deshumanitzen la meua part palestina. Parlen dels nens palestins que han mort, i no diuen qui els ha matat ni tampoc diuen que és un genocidi. Així, doncs, em pregunto com és possible que se'm vegi d'una manera diferent si soc el mateix ésser humà. El simple fet de tenir un passaport o un altre pot dictaminar la meua vida?

Hem d'aprendre de la manera com s'han tractat els refugiats ucraïnesos per tractar els altres refugiats del món, siguin de Palestina, el Congo, el Sudan o de qualsevol altre lloc.

Per tant, actues per transformar aquests llenguatges i les visions majoritàries? Com ho fas?

Hi ha tantíssims estereotips sobre els refugiats, com ara que són pobres o incultes, i vull canviar la narrativa. Crec sincerament en el poder d'explicar històries. Quan vaig arribar a Suïssa, vaig viure amb una família suïssa que em va dir: «Zoya, tens una història poderosa, l'has de compartir.» Aleshores, vaig començar a compartir la meua història en escoles i després va arribar a diaris, conferències, etc. Vaig descobrir que explicar històries connecta les persones d'humà a humà. Feia que veiessin com un ésser humà en comptes de veure totes aquestes identitats. Vaig descobrir el poder d'explicar històries, i he estat fent servir aquesta eina durant els últims dos, tres anys.

“Vaig descobrir que explicar històries connecta les persones d'humà a humà. Aleshores em veuen com un ésser humà en comptes de veure totes les meves identitats”

També és el propòsit del teu projecte, Waves to Home? Com va sorgir?

El 2022, després de fugir de la guerra d'Ucraïna, vaig participar en la cimera internacional de joves líders One Young World. Va ser la primera vegada que vaig

connectar amb persones palestines provinents de Palestina. Mai no havia tingut amics de Palestina perquè a ells no se'ls permet venir al Líban i nosaltres no podem anar a Palestina.

Vam parlar de les nostres històries, de les nostres lluites i de com definim «casa». Vam sentir que teníem una connexió real i profunda perquè havíem creat un lloc segur on ser vulnerables i parlar per compartir el dolor que carreguem com a persones refugiades, migrants o desplaçades. Hi havia tant de poder dins nostre; moltes persones de tot el món necessitaven això.

Així és com vam crear aquest moviment global de narració d'històries, Waves to Home, que va començar amb refugiats i migrants de diversos llocs del món que parlaven de les seves històries i les compartien amb resiliència. En comptes de deixar que aquest dolor ens paralitzi i que ens converteixi en víctimes, tenim el poder d'explicar històries, de canviar com expliquem les nostres històries al món i a nosaltres mateixes.

“En comptes de deixar que el dolor ens paralitzi i que ens converteixi en víctimes, tenim el poder d'explicar històries, de canviar com expliquem les nostres històries al món i a nosaltres mateixes”

Què significa el concepte de «casa» per a tu?

És una pregunta bonica. Tota la vida m'ho havia preguntat, perquè mai m'havia sentit com a casa al Líban, a Ucraïna o a Palestina; mai no em vaig sentir a casa a Ucraïna, ja que no hi havia viscut tota la vida, i el mateix passa amb Palestina. Mai no he estat a Palestina perquè, com a refugiats palestins, mai se'ns va permetre ni tan sols anar-hi de visita. Per tant, casa meua és un lloc que he creat dins meu. És el lloc més segur i el porto amb mi a tot arreu on vaig.

El poder d'explicar històries també implica presentar-te com un actor que pot transformar la violència en comptes de situar-te com a víctima.

Sí. Nosaltres, els refugiats, tots portem dolor, però aquest dolor es pot fer servir d'una manera positiva o negativa. Puc fer servir el dolor per limitar-me o per crear un altre cicle de violència. D'altra banda, puc fer servir el meu dolor i explicar-me una història que no es limiti a mi, sinó una història en què soc una lluitadora i una guerrera. La manera en què faig servir el meu dolor és per promoure la pau. Per tant, en comptes de convertir-se en una arma violenta, el meu dolor esdevé una arma pacífica. He pogut crear pau en la meva història per la manera com veig la meva pròpia història.

Què és la «pau» per a tu?

Crec que només podem parlar de pau si parlem de justícia, perquè la pau i la justícia van unides. Només puc ser ambaixadora de la pau si lluito per la justícia.

La teva tasca des de la diàspora se centra en els teus països d'origen (Ucraïna i Palestina) o també en el teu país d'acollida (Suïssa)?

Treballem en un moviment global. No només tracto la meva part palestina o ucraïnesa; també treballem amb narradors sudanesos i altres comunitats. Hi ha alguna cosa en comú entre tots els refugiats: les nostres lluites i la manera com entenem el dolor els uns dels altres. Si lluites per algú que està oprimat, has de lluitar per tota la gent oprimida, i hem de mirar els éssers humans per qui són com a humans. Als palestins se'ls està deshumanitzant i no se'ls veu com a éssers humans que són mares, pares i infants.

He estat a Auschwitz per aprendre sobre la història i per canviar aquestes narratives. M'agrada el missatge que diu «ningú no és lliure fins que tothom és lliure».

“La manera en què faig servir el meu dolor és per promoure la pau; esdevé una arma pacífica, en que em presento com una lluitadora”

Aquesta també és una manera de lluitar contra els discursos polaritzadors i de promoure el diàleg entre comunitats?

Això és molt important. Quan comparteixo la meva història, ho faig sense dir «soc palestina» o «soc ucraïnesa», perquè així la gent connecta amb mi des d'un vessant humà, i això és el poder d'explicar històries. Per crear un espai segur, comencem les nostres activitats amb aquesta pregunta: «Qui ets tu com a ésser humà sense explicar-me els teus èxits o les teves identitats externes? Explica'm simplement qui ets tu com a humà.»

La major part del temps, compartim valor similars. Per tant, això és el que pot fer la narració d'històries. Nosaltres, les persones oprimides, estem totes en contra dels règims opressors i de les injustícies. Estem juntes contra una cosa més gran que nosaltres.

Aquesta entrevista ha estat traduïda de la versió original, en anglès.

Fotografia

Zoya Miari. Autor: Chema Sarri (ICIP)